

catechesis vocatur. Huc pertinet totum Ministerij ecclesiastici officium, quod consistit in prædicatione verbi, administratione sacramentorum, absolvendis poenitentibus, visitandis ægrotis, castigandis & corrigendis præfractis, consolandis afflictis &c. Quo sensu omnes concionatores verbi, etsi in controversijs theologicis parum sint exercitati, salutantur Theologi.

XXVI. Adhæc solet Theologiæ vox usurpari tum *Strictè*, pro solâ doctrinâ de Deo vel SS. Trinitate; tum *Adequatè* pro universâ doctrinâ de Deo & rebus divinis. Atq; hæc singillatim in genere humano indigitata theologia nominari solet *Viatorum*, quæ in hac vitâ possidetur: quæ verò in vitâ futurâ obtinebitur Beatorum est, 1. Cor. 13; 12, 1. Joh. 3: 2.

XXVII. His præmissis dicimus eam Revelatæ & quidem ordinariæ Theologiæ acceptionem maximè esse hujus loci, quæ propria est doctorum; Reliqua huc non adeò pertinent, utpotè 1. Dum Theologiæ vox sumitur pro fide & Religione; ibi enim magis commendatur piscatoria simplicitas, quam dialectica subtilitas. Unde *Hilarius* juxta hunc sensum Lib. 10. de Trin. ait: *In simplicitate fides est, in fide charitas, nec per multas ac difficiles questiones nos Deus ad salutem aternam vocat.* 2. Dum Theologia accipitur pro officio ministerij ecclesiastici: Multi enim reperiuntur boni pastores & concionatores, qui non adeo accurati philosophi sunt.

XXVIII. Hinc talis controversiæ status resultat: An disciplinarum philosophicarum proba cognitio, ad accuratam Mysteriorum divinorum & controversiarum theologicarum perceptionem ac intelligentiam, cum insigni dexte-

dexteritate ἐρμενευτικῆ καὶ διδασκαλικῆ quosvis contradicentes convincendi refutandiquè conjunctam, ordinariè acquirendam, non utilis modò, sed & necessaria sit?

XXIX. Respondendum est, quosdam hic peccare in defectu, qui non tantum non utilem dicunt esse philosophiam in negotio religionis, sed & perniciosam Deo: que inimicam: quosdam hic modum excedere, qui Philosophiæ cognitioni Magisterium adscribunt, quales olim fuerunt Scholastici, de quibus dictum est in Exerc. 1. nunc verò plerique Calviniani, & alij heterodoxias patroni.

XXX. Media autem sententia ut verissima, ita quoque tutissima est, qua disciplinarum philosophicarum fidelis cognitio futuro accurato Theologo utilis omninò & necessaria statuitur.

Exercitatio Quarta

De
MODO IN SPECIE OBSERVANDO
CIRCA PHILOSOPHIÆ USUM IN
REBUS SACRIS.

Propositio I.

TRifariam in hoc passu Philosophiam utilem esse & necessariam dico, 1. *Respectu subjecti cognoscentis*, quod præparat, 2. *Ratione objecti cognoscendi*, quod illustrat. 3. *In ordine ad cognitionis modum*, quem adminiculatur.

II. 1. *Quoad Subjectum cognoscens*, quod homo est, condu-

conducit Philosophia ad ingenium ejus, *α. informandum* ut philologia, *β. Acuendum*, ut Logica, *γ. Stabilien- dum*, ut Historica & reliquæ philosophiæ partes.

III. Quæ *παρὰ σκηνῶν* i. informant mentem futuri theologi (non loquor jam de *oratione, tentatione & Meditatione*, de quibus ex professo Theologi) sunt studia *philologica*, qualia sunt, partim quæ ad linguarum notitiam Theologiæ studio necessariam vel utilem requirantur, utpote vernaculæ, Germanicæ, Latinæ, Græcæ, Ebrææ, Chaldaicæ, Syræ & Arabicæ; partim quæ ad sermonis ornatum faciunt, ut sunt studia Rhetorica & oratoria.

IV. Notum est, ut prius aliquid dicam de lingvis, præcipuas imperio Suecano parentium linguas vernaculas esse. 1. Finnicam, 2. Sueticam. 3. Germanicam. His quia minus in praxi Ecclesiæ carere possumus quam Latinâ, non oscitantèr eæ excolendæ sunt, quanquam communi errore parum operæ eisdem impendatur. *Non quidem præcisè requirimus inquit Dn. D. Calov. de Ling. Germ. in pæd. p. 84. ut quis sectetur Lepores, Veneres & elegantias Opitij, aut ex professo sese consecret studijs der Frucht wüchsenden gesellschafte / ut vocari amat, ne dum ut certet cum alijs de palmâ in adornandis concionibus juxta stylum Opitianum, quod Cacoëthes nonnullos invasit: sed ut puritati, perspicuitati & ornatui decenti linguæ vernaculæ Germanicæ studeat.* Et paulò post ait: *Nimia autem Luxuries, phræsib; Alamodica in linguâ vernaculâ, quæ sæpè scandala præbent, rarò fructum ferunt, non tàm sectandæ quàm fugiendæ.*

V. Quod autem ille de lingua suæ patriæ vernacula loqui-

loquitur, id quoq; reliquis accommodari potest, sed inquires: Non refert quomodo sive concionator, sive legislector, sive in familiari colloquio pronunciet aliquis, vel, si alia linguâ quam materna loquendum, matrescat vel patrizet, modò intelligi ab auditore queat. quare Cic. pro Quin. ait: *Qui nihil alteri scientes incommodant, nihil ipsis jure incommodi cadere potest.* Huic instantiæ occurrit B. Dn. D. Æsch. Petrus in dedic. *Inst. Ling. Finn.* dicens: *Discunt eam Sveci, Germani, Scoti, alijsq; peregrini, ita ut ad necessitatem animi sensa in illa proferre possint, sic tamen plerumq; ut indigenæ, quando cum peregrino aliquo eis colloquium est, subdorentur, collocutorem hospitem & peregrinum esse non natum Finnonem; Eisq; illud succurrat tritum: Äitin fieli woitta / materna lingua vincit.* Quamvis autem hæc hallucinatio non magni sit momenti, nec fama loquentis deroget, vel periculum aliquod ei creet, nihilo minùs tamen bono viro molestum & tædiosum est, non certum esse, rectè ne loquatur an secus.

VI. Sed addo: imò verò ipsa pronuntiatio incogitans, piæ aures & simpliciores haud rarò offendere potest. E. g. qui linguæ Finnicæ non probè consultus, cum aliquando Symbolum Nicenum præcinuisset ecclesiæ, hunc in modum exorsus: *Me vskom vden Jumalân pää!* id est, Credimus in novum Deum, procul dubio pro vhden/ quod significat vnum, substituendo vden/ quod novum denotat, multorum devotionem, nil mali tamen ipse suspicatus, perturbavit. Sic alius dialectum suecanam non adeò edoctus, cum in Ecclesiâ ex Evang. Luc. 5. v. 7. hæc verba cecinisset: *Och vpsylte både båtarna/ så at the begynnæ stunga / id est impleverunt ambas naves,*

ita ut hæc cantare inciperent, nonne pro *Siunka*/quod notat mergi, substituendo *Siunga*/ quod canere significat, quasi ridiculo quodam sufflamine Dei curruum retinuit? Tale etiam illud erat; dum dicturus cum propheta: *Gudh skal uthsopa oretferdighetena*/ Deus expurgabit iniquitatem, dixit: *Gudh skal utsupa orâsferdighetena*: Deus exforbebit iniquitatem. Quinimò, retulit mihi hospes meus Witebergæ, Dn. D. Scharfius, fuisse quendam, non memini Danumne vel Suecum, qui dictante B. *Huttero*; *Christus verè mortuus est*, scripsit: *Christus ferè mortuus est*, quod Socinianismum sapit: Germani enim literam V. efferunt ut F, sed quam verè ipsi viderint.

VII. Sic dum patriota noster, I. H. *Parisijs* concionaturus non ita pridem germanicè, lingvæ adhuc non benè consultus, & causam extenuandarum virium lib. arbitrij allegaturus, quod homines caro sint, dixit: *die weil sie sindt fleisch*/ omittendo jota & aspirationem in fine vocis *fleisch*, studiosis è Sveciâ, auscultantibus, devotionis fastidium creavit. Hæc omnia (sales enim non erunt mordaces) non quidem infamia sunt, quippè ex malâ intentione & proposito, unde speciem morales actiones præcipuè accipiunt, neutiquam profecta; interdum tamen fieri talia licet per accidens, possunt vel orthodoxiæ, vel praxi pietatis vel decoro etiam exitialia. Hoc saltèm hinc potest deduci: permagni interesse, etiam quomodo quis enunciet vocabula & periodos, ut omne omninò periculum evadat.

VIII. Huic incommodò remedio erunt lingvarum institutiones, quales variæ prostant *Germanicè* impressæ, *Finnicè*, institutio laudata *Petræ*, *Sueticè*, nullæ adhuc
quæ

quæ mihi innotuerunt, nisi fortè *Buræas* excipias. Aliàs materia ipsiusq; *ερεγγείας* & elegantia harum lingvarum copia è versionibus biblicis haberi potest. Et quia translatio Bibliorum Finnicorum, quæ A: Ch. 1642 prodijt in lucem, elaborata in Aboënsi hac Metropoli est, ubi purissima lingvæ cultura viget, & quidem ijs authoribus, quibustum fontes textuum, tum genius sermonis erant familiares, duob. sc. Professoribus, B. Dn. D. *Æschillo* *Petræo*, & Dn. M. Martino *Stodio*; duobus etiam in vicinia hac pastoribus & præpositis, Dn. *Hinrico Hoffman*, & Dn. *Greg. Matthæi*, omni *πλημελήματ* ac depravationis suspicione caret; ideoq; meritò plures sui procos alliceret.

IX. Prodijt centum abhinc annis, & quod excedit, ut *Baz.* in inv. eccl. ostendit p. 258. imperante Svecis Rege *Gustavo I.* Versio Bibliorum Svecicorum, interprete *M. Laurentio Petri Nericio*, Regni Archiepiscopo, cui fidelem in hoc negotio operam suam locavit frater, *M. Olaus P. Pastor Holmensis*, ejus accurationis, ut in eadem singularum ferè provinciarum suecicarum dialecti mire concurrant, & tanquam lingvæ hujus gentis integræ promptuarium esse possit. Certant quidem ducatus nostri de palma emendationis styli & sermonis; in quo conflictu præcipuam sibi laudem arrogare *Uplandia* & *Sudermannia* volunt, quippe Sedi Regiæ propinquiore. *Nycopenfes* hujus lingvæ vitiliginem emaculare contestatus est suo tempore B. Episcopus *M. Jfacus Rothovius* noster. *Holmiæ*, ubi aula est, characterem artificiosi sermonis invenies; & si aboleantur *Gallici* alijq; peregrini termini, loquentur purissimè. *Upsaliæ* verò, ubi artium & honestatis officina est, atque universi Regni confluit
viretq;

viretq; flos juventutis, quæ usum cum præceptis ἀκρίβειος conjugere discit; solœcismos, & barbariores accentus invicem notare, ac phrasas q; tuberantes amputare studet; lingvæ nostræ cultum fore emendatissimū dixerim.

X. Germanicæ lingvæ puritas & elegantia, præter communem usum, qui in Misniâ celebratissimus est; Lipsiæ enim & Dresdæ loquuntur tersissimè, è lectione versionis biblicæ, & reliquorum scriptorum Germanicorum B. Lutheri (quæ præ alijs in ipsâ ἐνεργεια excellunt) ut & constitutionum imperialium (der Reichs abschied) judice Dn. D. Calov. in pæd. p. 85. haberi potest commodissimè. *Et cum in prædictâ versione Lutheri non minus puritas & concinnitas, quam adamata perspicuitas hujus lingvæ præcipuè observata sit (quod cum primis collatio eum alijs versionibus Germanicis docet) non absre fuerit, phrasologias biblicas, adagia ac rariora quadam usu vulgari non obvia observasse & annotasse.*

XI. Adhæc incredibile est, quanto emolumento Theologiæ etiam in nostra patria tyronibus esse germanicæ lingvæ peritia possit, tum propter intelligendas paraphrasas bibliorum Vinariensium Noribergæ impressas Minorum & Majorum, aliasq; : tum propter scripta variorum cœtera, didactica, exegetica, polemica & historica, in reliquis lingvis non faciliè obvia, interpretibus verò & concionatoribus, præter tempora ordinaria, festis nuptialibus ac funebribus valdè proficua.

Imò, si fateri quòd res est, fas sit, cum non exigua orthodoxias nostræ pars typis germanicis edita sit non alijs, partim propter refutationem homogeniam adversariorum, partim propter transactiones religionis imperatorum cum principibus & civitatibus, partim propter particularium quarundam ecclesiarum postulatam & desiderium; non mirum erit si studiosi lingvæ hujus ignari magnum ὀλουμαθεις theologica deliquium sentiant.

XII. Lin.

XII. Lingvas imperio Suecano vernaculas adhuc constat Esthonicam superesse & Lapponicam, verum quia lingvæ Finnicæ, licet illa magis hæc minus, deprehendantur affines esse, & barbarioribus quibusdam Regni incolis, ad orientem illis, his ad septentrionem rejectis familiaris, adeoq; rariores earundem hætenus inventi cultores sint, distinctio paulò ante tripartita retineri potest.

XIII. Sed vehementer ii laudandi sunt Theologiæ studiosi, qui Esthonorum lingvæ non ita pridem sic sunt operati, ut vel sacras homilias in ea, aliasq; doctrinas catecheticas populo proponere didicerint, quales & è Smolandia aliqui Acad. Dorpatensis alumni extiterunt; vel insuper Stalij, Ingridæ præpositi, aliorumq; nonnullorum exemplo, scriptis eandem illustrare sategerint.

XIV. Coepta est autem hæc lingvâ orthodoxia propagari à gentis domitore & glorioso Rege Gustavo Magno, duobus ei negotio accommodatissimis medijs. 1. Generali visitatione per totam regionem, quam exsecuti sunt è politicis viri illustres, Dn. Philippus Scheding/ R. Senator & Governator Esthoniæ; nec non Dn. Petrus Sparre/ R. Senator & Supr. in Livonia judicij præses: Ex Ecclesiasticis, Dn. D. Iohannes Rudbeckius, Arosiensis Episcopus, Ecclesiastes antea Regius, cui adjunctus erat Dn. D. Ioannes E. Terserus, procancellarius noster modernus; quibus imperatum fuit, magno consensu corrigere quicquid pietati noxium, ac saniorum verborum in ecclesiâ profectui foret inimicum, præsertim superstitionis papisticae reliquias è medio tollere, ac disciplinam bello collapsam emendare ac restituere. 2. Academiæ in Livonia nominatae confirmatione & introductione, quarum illa in castris Norinbergicis, regij subscriptione nominis, A

Ch. 1632 ult. d. Jun. Hæc Dorpati per Gen. Gubernato-
rem Livoniæ, Dn. Joh. Schytte/ L. B. in Duderhåff &c.
Anno eodem, d. 15. oct. peracta est; cum prius ibi Scho-
la & Gymnasium saltém fuissent. A. 29. erecta.

XV. Lingvâ Lapponicâ quoq; fundamenta salutis
jacta sunt, cui rei documento esse potest Schola Lyck-
ensis in Marchiâ Umoënsi occid. Bothniæ, quam pari-
pietatis zelo itidem p. m. R. Gustavus Adolphus sub di-
rectione Schyttianâ erexit, anno hujus seculi 32, ut è li-
teris confirmatorijs, scriptis *Stetini* in pom. 20. Junij ejus-
dem anni, experiri licet. Instituitur ibi Lapponica ju-
ventus in doctrinâ Evangeliorum Dom. & Festivorum,
Psalmorum Davidis & Catechesis B Luth. idq; lingvâ cum
Svecanâ, tum genti suæ propriâ, ut est è tenore examinis
cernere, quod subjt A. Ch. 1634. conf. Baz Jnv. Eccl. p. 802.
Extat etiam M. Johannis Tornæi Manuale Lapponicum
Holmiæ A 1648 impressum, & alia quoq; quoad informatio-
nem Catecheticam non levia in hanc gentem promerita.

XVI. Ingenti propterea fruimur latitiâ intuentes lu-
cem Evangelij provido Dei arbitratu & regimine, in di-
versis & à se invicem etiam remotissimis terrarum orbis
partibus tanto successu accendi atq; diffundi, ut vel hinc
verum evidentèr esse liceat conijcere propheticum, &
Sigillo Academiæ hujus Aboënsis insculptum *Φέρμα:*
AB AQUILONE ET MARI CONGREGAVIT
EOS. Quanto a. Ecclesiæ cum primis & Reip. emolu-
mento his viginti jam annis hæc Academia fuerit, & si
Deus pacem dederit futura sit, loquentur alij. Nata est e-
nim ea A. Ch. 1640, 15. Julij. dignitate Regiâ, & obstetrice
curâ illustrissimi Comitis, Dn. PETRI Brohe/ moder-
ni nostri Cancellarij, ut prolixè è Natalibus Acad. Dn.

D. Gyllens

D. Gyllens. unâ cum alijs hæc de re scitu necessarij spatet.
Gymnasium quod Aboæ fuit unâ cum Streng. Arof. &
Linc. tempore Gust. M. erectum est. Reliqua reg. Christianâ.

XVII. Quocirca non sine alacritate mihi in mens-
tem venit expeditionis meæ ante aliquot annos in *Hun-*
gariam: dum enim A. 1654. ad insulæ Kalokensis oppi-
dum & propugnaculum insuperabile circa fines Turciæ
Gomarram veni, die longâ veneris, secutus nempe mer-
catores, ferrum ab Austriacis Constantinopolim, ubi do-
mi erant, vehentes, quarenti, altero die, qui erat *πα-*
ρασάβητος τὸ πᾶσιν Ⓞ, de cultu divino respondit
hospes, quinq; in illâ civitate religiones frequentari,
Arianam scilicet, *Russicam*, *Romano-Catholicam*, *Calvinia-*
nam & *Lutheranam*. Lutheranam igitur ecclesiam in-
gressus duos saltém eâ vice ob paucitatem S. Synaxi u-
los conspexi: quæsi deinceps de numero auditorum;
eorum qui fixas in eâ urbe sedes habuerunt fuisse, non
plures, octo pastor respondit. Tum postea cogitare &
mecum ipse disserere per soliloquium orsus, tria con-
cludebam. α. Oves Christi in medio haud rarò lupos
rum pasci. β. Spacium inter Lutheranos *Gomorrhaos* &
Lapponicos fide conjunctissimos, esse immensum γ. pau-
cissima etiam veræ religionis semina, posse exiguo tempo-
ris intervallo ad stuporem, Deo benedicente, multiplicari.

XVIII. Sic superiore seculo, Angelus ille apocaly-
pticus velocissimè pervolavit medium cœli, & magnâ
voce æternum Evangelium proclamavit: *Timete Deum*
& date ei gloriam, quia venit hora judicij ejus, & adorare e-
um qui fecit cælum & terram & mare & fontes aquarum.
Apoc. 14. 6. 7. Non enim prophetiæ & apostolica
veritatis vindex, puriq; Catholicismi *ἡπερσπιστὸς* B,
Luthe.

Lutherus animam cœlo dignam prius omnipotenti Domino redonavit, quàm totum ferrè orbem Europæum vel Evangelij sincera personaret vox, vel fama de crudelitate antiChristianâ profligatâ, penetraret. Conf. super Apoc. Lic. *Graff* / past. Hamb. Natus autem B. Lutherus fuit *Islebia* in Mansfeldensi oppidulo, circa ferriodinas *Thuringia*, A. Ch. 1483. 10. Nov. pauperrimis parentibus: Denatus verò eodem loco 18. Feb. A. 1545. & Witebergæ in templo arcis sepultus est: cujus natalis domus varia incendiolorum discrimina evadere digna adhuc salva extat. Pontificiæ tyrannidi se primum A. 1517. opposuit: 1. Nov. enim & ipso die omnium sanctorum publicâ disputatione vanitatem indulgentiarum papæ, contra *Tezelium* in Academiâ Witebergensi demonstravit.

XIX. Et ut aliquid hâc in re de nostræ felicitate patriæ ampliùs dicam, translatores Bibliorum Svecicorum fratres scilicet illos Nericienses, de quibus prop. IX. dictum fuit, Lutheri *ἀπόπρασ* atque discipulos per aliquot annos fuisse veritas historiæ perhibet. Conf. *Micrael*. Synt. Hist. Eccl. part. III. p. 402. Neq; verò dubium esse potest, quin ante istum laborem ipsa religio pontificiâ reformationem in Sueciâ sustinuerit, quipè quæ pedetentim Christianismum in ea totum turbaverat.

XX. Hunc autem, puta Christianismum, expulso Ethnicismo primùm in patriâ plantari cœpisse circa A. Ch. 370, constat: Eo tempore enim translationem S. Scripturæ in Lingvæ Gothicæ ab Episcopo Gothorum Thracensium *Ulphilâ* elaboratam fuisse, author est *Ioh. Magnus l. 15. c. 1.* Adeoq; sic paulatim prædicato-

res

res Christiani in *Schandiam* primò venerunt. Postea verò circa A. Ch. 816, Regi Svecorum *Bjornoni III.* petenti misit Doctores Christianos ipse imperator Romanus, *Carolus Magnus*, primùm *Herbertum* protopastorem *Lincopensem*, deinde *Ansgarium* Monachum *Corbejensem*, posteaq; Episcopum *Hamburgensem*, qui Regem *Bjornonem* baptizavit. Cæterùm, importunitate zeli Germanorum in destruendis idolis gentium conspectâ, postulavit Svecorum Rex *Olavus Skotkonung* Christianos Doctores à Rege Anglorum *Mildredo*; qui in ito statim consilio, misit in Sveciam S. Sigfridum, Episcopum *Eboracensem*, qui sedem *Wexionia* elegit in Smol. Et collegam ejus S. *Æschillum*, qui *Forsta* in Sudermanniâ, quæ hodie appellatur *Estiljuna*, domicilium quæsit. Baptizavit autem Regem *Olaum S. Sigfridus* vocavitq; *Iacobum*, in *Hussebj* W: Gothorum. Antea, ut dictum, cognomento erat *Skotkonung* / quia contributionem, Svecicè *Skot* dictam, papæ mittendam subditis injunxit. Postea Christianismus in patria magis magisq; prolesminatus & auctus est.

XXI. Finlandiæ verò indigenarum à paganismo conversio facta est circa A. Ch. 1151. tunc enim martyrio coronatus Episcopus est S. *Henricus*: is enim quia prædicaret Evangelium, & populum idolomanie gentili & arti magicæ assuetum severiùs tractaret, quodam tumultu obrutus & miserè mutilatus est, cujus abscissus cum annulo pollex, posteaq; super glacie inventus, capituli Aboënsis sigillo characterem, in rei perpetuam memoriam, intulit. Reliquiæ ejusdem in templo Nouis depositæ sunt. Hujus coætaneus erat Rex Sueciæ, S. *Ericus*, miraculis clarus, quorum conjuncta operâ Christianismum

nissimum longè latèq; fuisse propagatum liquet. Pietatem ejus magnificè prædicat *Iob. Magnus* Hist. l. 19. c. 4. Hujus ossa Regis, postquam bello Danico occubisset, in scrinio argenteo asservata, etiamnum in Choro templi Upsaliensis, quod ipse absolverat, conspiciuntur: juxtaq; elevata insignis tabella est, monumentum raræ & inusitatae virtutis, qua claruit uterq;. Cernitur quoq; utriusq; effigies in tabula altaris templi Aboensis, pedibusque duæ gentis hujus imagines subjectæ Christo victoriam cedunt.

XXII. Interea pontificiæ abominationis fermentum semper averfatos esse conversos patriotas probare conatur *Bazius* p. 135. diu enim papam tentasse nostram ecclesiam antequam vinceret, ait, donec tandem A. Ch. 1448. papa *Eugenius*, legatum mitteret in patriam, *Nicolaum*, cardinalem Anglicum, qui sedem Archiepiscopiam in Sveo Gothia, quæ aliquando *Lugduni in Schaniâ* mansit, constitueret, ut eò facilius totam Ecclesiam in suâ devotione teneret. Sed cum Gothis non concordasse Svecos de loco & personâ scribit *Baronius* T. 12. sub A. 1159, his verbis: *Hic legatus licet spe sua frustratus discesserit, tamen reliquit pallium Archiepiscopalis dignitatis apud Æschillum, Lundensem Archiepiscopum. Sed nullus Sueonum Archiepresulum inventus est, qui se Lundensi pontifici in accipiendis Episcopalibus insignibus submittere sustinuerit, & illa titularis dignitas, si quando concessa fuit, in Æschillo extincta evanuit.* Deinceps tamen audito fulmine excommunicationis, quo omnes perterruit AntiChristus, Episcopos *Sveciæ* factos esse pontifici R. devotos fama est. Servata est autem nihilominus toto isto tempore, Deo Laus, veritas Evangelica S. Biblijs comprehensa, quam semper aliqui

aliqui custodiverunt intemeratam: quapropter etiam Upsaliæ Academia instaurata est, A. Ch. 1476. per Governatorem Sueciæ *Stenonem Sture* seniore, acceptâ confirmatione *Sixti IV.* papæ Romani; cum prius ibi Gymnasium saltè fuisset, ante 241 annos à R. *Erico Balbo* institutum.

XXIII. Cœpit autem reformari religio pontificia in nostrâ patriâ diu ante mortem *Lutheri*, ut dictum est. Principium reformandæ ecclesiæ voluit Electus Rex *Gustavus Erici F.* disputationem publicam esse, quæ instituta est *Upsalia*, inter Doctorem pontificium *Petrum Galle*, Theol. professorem, & *M. Olavum Petri Nericium*, primò urbis *Holmensis* Secretarium, postea pastorem; A. Ch. 1524. die S. Stephani. Postea refutavit idem *M. Olavus* Monachum Danum *Paulum Heliam*, qui se arroganter nominavit *Carmelitam*, A. Ch. 1527: is enim *Lutherum* intendit reum peragere quorundam errorum. Eodem Anno quoq; crevit numerus Evangelicorum per Disp. alteram in Comitij *Arosiensibus*, inter eosdem institutam collocutores A. Ch. 1528. in comitij *Strengnensibus* monendum esse Regem consuluerunt ordines, ut cautè negotium Religionis tractaret. Respondit Rex verum se Dei cultum ipsamq; pietatem summo nisu, Dei gratiâ conservaturum, & ante coronationis suæ festum tres Electos Episcopos ordinari voluit ritibus Evangelicis, *M. Magnum Strengnensem scilicet, M. Magnum Haraldæ Scarensem, & M. Martinum Aboensem.* A. Ch. 1529. convocatum est consilium *Orebrogense*, in quo paritèr de reformatione Ecclesiæ actum fuit. Eodem tempore *Manuale Svecicum* prodijt in lucem, & non multò post ordo

ordo Missæ cum causis Reformationis, Articulus de justificatione, aliæq; scripta, authore eodem M. Olao pastore Holmensi.

XXIV. Postquam Sueo-Gothi in aliquot jam publicis conventibus essent de veritate religionis Evangelicæ facti certiores, instituit Rex generalem visitationem totius patriæ, in quâ prædicatores populum, præter alia, de fide salvifica fidelitèr informarunt. Translationem Bibliorum in Sueticum idioma orsus est M. Laur. And. presbyter Strengnensis, facto initio, Lutheri exemplo, à Novo Testamento.

XXV. Adolevit etiam circa hæc tempora Luthera-na Religio hic in Finlandia, & ex Biblijs Suecanis translatum est N. Testamentum in linguam Finnicam, authore M. Michaële Agricolâ, pastore Aboënsi: Atq; sic transplantata est orthodoxia, Dei gratia, per totum Regnum.

XXVI. Unio autem reformatarum in Svecia & Germania Ecclesiarum, primò quidem facta & procurata est A. Ch. 1537. per legatos Electoris incomparabilis Saxonie *Iohannis Friderici*, & Landgravij Hassiæ *Philippi*, ad R. Gustavum i. missos. Deinde renovarunt eandem principes Evangelici, A. 1542, per legatum in Sveciam missum *Franciscum Burkartum*, Electoris Saxonie Cancellarium, postquam audivissent Papam R. *Paulum III.* Bullam exscripsisse de *Concilio Tridentino*, ad quod Imperij status sine exceptione invitarentur. Qua confederatione validissime est usq; in hodiernum diem Romanorum invidiæ & molitionibus Satanæ occursum.

XXVII. Non tamen diu à furijs hæreticis & diaboli insidijs tuta mansit Ecclesia reformata: potestas enim tenebra-

tenebrarum circa mundi vesperam sævit validiùs. Domus Dei verò inconcussa inviolataq; adhuc, Deo laus, est: quippe super petram fundata. Primum symptoma sentijt hoc Christi corpus tempore Regis *Erici 14:ti*; factus enim consiliarius Regius, qui antea præceptor erat, *Dionysius Beurveus* Galus, suavitè reformandam esse Ecclesiam Svecanam more Calviniano; quod tamen consilium saluti animarum perniciosissimum, Dei beneficio & curâ piorum patriæ Doctorum, cum primis Archiepiscopi M. Laurentij *Nericij*, fuit infatuatum & impeditum: hic enim incredibili pietateurbationi Ecclesiæ patriæ se fortitèr opposuit ore & scriptis.

XXVIII. Alterum paroxysmum sustinuit Ecclesia patriæ regnante R. *Johanne III.* qui cum uxorem duxisset Catharinam Jagellonicam, *Sigismundi* Regis Polonorum filiam, à primordio in religione pontificiâ educatam, facile hujus precibus, quippe non alitèr matrimonio consentientis, quam ut, si Rex fieret, Romanam Religionem non solum amplecteretur ipse, sed & in toto regno eam curaret divulgandam: sollicitationibus Ecclesiasticis aulae Jesuitici *I. Herbesti*: urgente nuncio Apostolico *Antonio Possevino*, & *Laurentio Norvego*, postea *Klosterlase* dicto: scriptis & Epistolis per plurimos *Stanislai Hosij* Cardinalis Warmiensis in Borussia: suffragijs etiam *Fechten* secretarij; is enim præcipuus director causæ liturgicæ extitit; colludente etiam *Laurentio P. Gotbo* Archiepiscopo, Liturgiam seu Missam pontificiam approbante non solum, sed & promovente summo studio; seductus tandem est Rex *Johannes*, ut à parentis testamento & fide Evangelicâ deficeret. Huic veneno tamen longè lateq; in patria sparso *ὁμοθυμαδὸν* restiterunt, non solum exules M. *Abrahamus* Archiep. M. *Salomon*, aliq; à Rege, quod liturgiæ contradice-

rent, proscripti, ut è scriptis eorum antiliturgicis videre est; Verùm etiam domestici. E.g. in Synodo Wexion. A. Ch. 92: 20. Maij, confessionem antiliturgicam Regi mittendam totus dioec. clerus adornavit, è quorum numero duo Holmiam missi, D. *Steno Magni* Pastor Wex. & paulo post in *Brsbult* (cui Psalmus *Så stön lyser*: ab Ep. M. Pet. J. dicatus est, ut ex literis init. sing. versuum liquet) & *Jonas Andrea*, qui Liturgiã planè damnarunt. Prodiit quoq; circa ea tempora scriptũ antiliturgicum Dioecesis Strengnensis. Extat præterea solidissima Responsio apologetica professorum *Nicolai Olai Both*, *Petri Kenicij* & *Erici Jacobi*, cum literis Liturgicis Archiepiscopi *Andrea* data, tum obligationi liturgicæ 18. Dec. A. 91. præscriptæ. Hæc & alia Religionis certamina varia tum temporis extitere, donec divinã clementia, Duce Carolo IX. Augustana confessio genuina, cum reliquis Ecclesiæ symbolis, juxta *op. Do. d. & c.* Apostolicam declaratis, magno consensu 306. Clericorum in Consilio Upsaliensi A. Ch. 1593. approbaretur, & o. idolomania pontificia tanquam salutis æternæ exitialis cum cunctâ heterodoxiã planè rejiceretur.

XXIX. Adhæc, judicia accesserunt Theologorum variorum in Exteris, *Jacobus Rungius* superint. pomeraniæ A. 77. 8. Aug. scripsit: *Librum istum Liturgicum Ecclesiæ Dei obtundi, idq; satis ingeniosè & callidè, in hunc præcipuè finem, ut Missæ pontificia, quæ columna est Regni AntiChristi, revocetur ac stabilatur.* Idem sensit tota Theologorum Helmstadiensium, Witebergensium, Lipsensium & Francofurtensium cohors.

XXX. Tertiam Religio Lutherana tentationem subivit post Electionem R. Caroli IX. A. Ch. 602, quem quia fautores *Calvinismi*, odio pontificiæ religionis ardere cognovissent, offerebant se, qui & Regem decipere & Ec-

& Ecclesiam iterum more Calviniano reformari cupiebant. Scripsit enim quidam *Theodoricus Micronius* nomine, theses sententiam *Calvini* defendentes, quas jussu Regis oblatas sibi, solidè refutavit Archiepiscopus M. *Olaus Martini*. Catechesin Calvinianam item à Seducitoribus Regis idiomate Suetico publicatam pari pietatis zelo profligavit; Concionem idem impressam & civitati Holm: dedicatam, ex c. 7. Math. de Pseudoprophetis cavendis, imprimisq; pontificijs & Calvinianis, utpotè patriæ sæpissimè infestis pro dignitate materiæ, incredibili artificio tractavit, ut animadvertere singuli possent accuratæ cautionis tempus venisse. Compositæ jam ad quietem Ecclesiæ rursus invidit tentator *Satanas*, & ad excitatas per publicatam novam Catechesin Calvinianam, turbas, scandala simplicioribus ingentia dantes, advenit *Scottus* quidam *Ioh. Forbesius*, *Sårbitare* ab incolis dictus, à deceptoribus Regis in patriam accersitus. Cum hoc eodem idem Archiepiscopus M. *Olaus Mart.* cum socijs Upsaliæ congressus est, A. Ch. 1608 17. Nov. ejusq; dogmata publicâ disputatione in præsentia Senatorum Regni masculè protelavit, ostenditq; hunc & similes, Christi ovibus instar luporum insidiari. Cui suffragatus est poëta suo *regis* *regis* januæ Auditorij Acad. affixo eodem die;

*Forbesius presso est ne mordeat ille cavete,
Quos Christus sanctâ morte redemit oves:
Forbesius nostrâ nam lingua denotat illum
Balantem mordens qui vorat ore gregem.*

XXXI. Quartum, ferias Ecclesiæ Lutheraniæ interurbare molitus est *Draco infernalis* sub interregno A.

Ch. 1638. Tum enim Upsaliam accessit Joh. Duræus Calvinianus, itidem Scotus, qui specioso satis titulo syncretismum cum nostrâ Ecclesiâ tentavit. Verùm id meritissimè à Fac. Theol. tulit responsum, non esse aliam religiosæ concordiæ sternendam viam, quàm quæ scorijs *θευδοδιδασκαλίας* Calvinianæ planè abjectis, planitie *ορθοδοξίας* Ecclesiarum nostrarum lutheranæ gaudeat. Eodem pacis Ecclesiasticæ (Christobelialiticæ potius) desiderium ante triennium visus est nonnemo his locis, venditis suis olivæ Ramusculis, ostendere. Matthiæ Nicandri quoq; semina Syncretistica hic spargi coepta sed improbata sunt eodem anno; à quibus meritò abhorrent omnes boni. Sed ad institutum,

XXXII. Quia verò provehendæ religionis currus lingvæ sint, vehementer, eam ob causam, foret optandum, ut plures Theologiæ dediti non solum pronominatis, sed & lingvæ Moschoviticæ operam darent, quò Ecclesia verè Christiana crescere in his terris, hoc est, numerus fidelium ac vitæ coelestis hæredum, horum beneficio organorum posset augeri, ut vaticinia divina promittunt, dum multi plurimis, ad Dei gloriam, populis his luminum præsidijs præluerent. Fulgorem ab oriente in occidentem semel sparsum reflecti nil inhibebit: sic enim *Augustin.* super prophetiam Chr. Math. 24. 27. l. 1. *Quest. Evang. c. 38.* ait: *Fulgoris nomen ad manifestationem Claritatis Ecclesiæ pertinet.*

XXXIII. Quare verò pronominatæ lingvæ à Sueticâ *δὴς διασασάν* & toto genere discrepent, genuinam & proximam assignare difficilimum erit causam: nam omnem hos populos diversis, paruisse Regib. ideòq; mansisse

te ut

ut conversatione & negotijs separatos, ita quoq; lingvæ commercio distinctos, difficultatem omnimodam non tollit; enim verò præterquam quod negotiati semper Finnones cum finitimis Suecis sint, quos propterea *Ruodzilaiset* sumptâ denominatione à proximis Roslagijs, vocant, sicut *Saxalaiset* Germanos nuncupant, quippè inferioris Saxoniam populos seu Megapolitanos maritimos esse constat & viciniore: eandem, si non prægnantiorrem causari rationem pro adstruenda suarum lingvarum differentiâ specificâ possent Dani, Germani & Belgæ. Verum non esse eas vel à se, vel à Svecanâ specie magis discrepantes quam à se invicem tres superiores, aut lingvæ polonica Bohemica & Hungarica sunt: sed solum dialectis discretas, ipsa experientia docet; Nisi statuere velimus unius in Smolandia provinciæ *Synnerbo* dictæ, ubi natus sum, dialectum specie à reliquis differre, quia quosdam periodos, more Dalekarlorum cæteris enuntiet valdè dissimiliter: E. g. *Haire ta plejelen/ ga på Lon å torst ain trave biugg te dauren*: quæ verba tantundem valent, ac fidicas: Puer cape tribulam, abi in aream & excute 24. manipulos hordei, donec paretur jentaculum. Sufficiet ergo pijs universali causâ contentis divina pro suo beneplacito, lingvas, sermones & eloquia gentium dirigens providentiâ.

XXXIV. Sed & acrius de harum antiquitate lingvarum certamen existit. Petrus P. Upsal. in Chron. Suec. p. 1. refert, Magogum Japheti filium primùm rexisse Schytiam Europæam, quæ hodie Finlandia dicitur; & deinceps pag. 9. in vitâ Sichtrugi, facit mentionem Regis Finnorum *Sumble* eiq; desponsatæ Oro filia R.

H 3

Sveco-

Suecorum, raptæ verò à Gramo R. Danorum. Hinc *Suomânmaa* q: *Suomblenmaa*, quod notat Finlandiam, verisimilius inmediate deducitur, quam vel à *Suoda*/benevolendo, vel à *Suomus*, quod squamam notat. Ipsa verò Finlandiæ vox potius à *Sinna*/seu inveniendo deducitur, quam vel à *Sju* seu pulchro derivatur, vel alia conjecturæ qualiscunq; origine: invenerunt enim in eâ olim Sueci, à Rege suo *Erico* 7. *Sezersell* dicto domitâ, juxta universa ferè loca maritima sedes, quod non solum integræ Suecanæ Ecclesiæ probant, sed & nomina oppidorum & pagorum Suecica evincunt, ut in Bothniâ orient. *Wasa*/quod pontem significat è ramis confectum, qualibus in via olim Suecia usa est, quorum character deinceps insigne regium factum est. *Pederstör* &c. in Nylandiâ *Helsingfors*/ *Suensby*/ *Milshby*/ *Olshby* &c. Lingvam verò gentis Finnicæ vetustate reliquis non cedere patefactum est è propositionis principio,

XXXV. Inter Scandios verò & Cimbro de prisciore sermonis sui usu, minor est quam de freto lis & controversia. Verùm Suecis de eâ re & Germanis esse solent altercationes frequentiores. Quod autem cum his de antiquitate sermonis certate possint illi, antea aliquando in hâc Acad. disputatum fuit & demonstratum; probariq; idipsum amplius posse his duobus documentis credibile est. 1. *Sueci* à *R. Suennone*, qui Japheti nepos & Noachi pronepos erat, nomen sortiti sunt, ut laudatus Petrus P. Dn. D. Jonas M. Wex. aliq; ostenderant. Noachi enim filij fuerunt *Sem*, *Cham* & *Japhet*. Japhet filios 7. habuit, quorum primus *Gomer* erat, secundus *Magog*, cui 5 filij generabantur: *Sueno*, Sueonicæ gentis auctor
thor

thor; *Gether*, quem alij *Gogum* appellant, nomen suum Gothis relinquens; *Thor*, *German* & *Ubbo*, qui Ubsaliæ q: ubbonis aulae dedisse denominationem existimatur à nonnullis: Inveniuntur ergò in hâc gente vestigia vetustissimi post diluvium sermonis.

XXXVI. Verùm Germanorum *Teuto*, Tacito dictus *Tuisco*, unde vox *Tyff* ortum traxit, pro indigete & Deo è terrâ oriundo cultus, eò quod gentis ejus fundator indigena fuisse à simplicioribus credatur, quo tempore vixit, hodie ignoratur à plurimis scriptoribus.

XXXVII. Vocem *Germanorum* quod concernit, variant de origine ejus authores (α) vox ista à Romanis esse inventa *Straboni* L. 7. creditur, quoniam cum primùm *Rhenim* devictis Gallis transgressi fuissent, videntes eos & feritate animorum & proceritate corporum, & colore albo; cæterùm formâ & moribus & vivendi ritu Gallis similimos, *Germanos* eos, puta fratres esse Gallorum existimârunt. (β) In libro Talmud opponuntur vocabula: *Germanus* & *Cuschi*, seu *Æthiops*; illud q: album significans instar *γ* *Gerem* seu ossis; hoc verò nigrum denotans. (γ) Sunt qui Germanos inde dictos putant, quòd peculiari huic nationi ritu se mutuò suâ lingvâ Germanos, hoc est fratres seu *Brüder* consalutent. (δ) Eruditi tamen inter eos hujus vocis *ἔρμον* ex lingvâ domesticâ petunt: *Sar* enim seu *Ser* totum appellant, & *Man* virum, ut nos, nominant, q: Germanum salutes integrum virum. Quibus ut faciliùs quis faciat fidem præstat vocabulum *Alemanus*, quod in inferiore Saxonîâ idem valere quod in superiore *Germanus* solet: illi enim pro toto usurpant particulam *U*. (ε) Deniq; non levi conjecturâ niti is videretur, qui Germanos nomen uoâ cum

cum sanguine, ex fratre *Suenonis Germani*, statueret esse adeptos, & hinc quoque derivatam propinquitatem linguarum: sicut etiam à *Svenone Suecia*, à *Gethero Gothia*, ab *Humblonis Suecorum Regis filio* 1. *Dano Dania*; 2. *Angulo Anglia*; 3. *Nore, Norrvegia* denominata est. Stante enim hac hypothese, quod à *Magogo* deducantur *Sueo-Gothi*, ut contendit *Iohannes Magnus*, potius à *Germano* oriundi Germani videntur, quam ab *Ascana*, nepote *Japheti* & filio *Gomeri*. *Ascanios* quidem *Cimbris* mixtos fuisse olim non est absurdum, ut certâ conditione etiam fatetur *Fridlibius* in obs. Bib. V. T. p. 44. & bibl. Win. consentiunt super Jer. c. 51; 27. Dicitque; præterea *Philippum Nic.* in lib. de ant. Germ. sententiam *Johannis M.* eruditè castigare, fortassis ex eo, quod *Turcas* à *Magogo* exortos esse plerique statuunt. Verùm hæc non sunt *à v's aræ*, ei potissimum, qui novit *Magogi imperium* fuisse amplissimum, & in oriente extensum usque; ad fluvium *Tanaïs*, qui in paludem *Mæotida* se exonerat. Hinc facile ei fuit *Filium Thor* vel *Turcis* præponere, quibus olim neque Germani neque nos, quippe *Ethnici*, eramus meliores. Quicquid tandem sit, ætate ab his non superari *Suecos*, & linguam nostram æque antiquam, si non adultiorem esse liquet.

XXXVIII. II. Alterum argumentum bonâ consequentiâ mutuari licet è *Taciti L.* de situ, moribus & pop. Germ. p. mihi 585: ubi hunc in morem disserit: *ipso Germanos indigenas crediderim, minimèque aliarum gentium adventibus & hospitibus mixtos; quia nec terrâ olim, sed classibus advehebantur, qui mutare sedes querebant, & immensus ultra, utque sic dixerim, adversus oceanus raris ab orbe nostro navibus aditur. Quis porro præter periculum horridi & ignoti maris Asiâ, Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret? informem terris, asperam caelo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit.*

XXXIX.

XXXIX. Quibus verbis supponuntur nonnulla, & quidem hypotheses iisdem continentur sequenti. I. Per *Germanos Tacitus* intelligit etiam *Suecos*, quos pag. m. 604. *Svionas* vocat. Imò pag. sequenti, an *Peucinorum, Venedorumque*, & *Fennorum* nationes Germanis an *Sarmatis* adscribat, dubitat. II. Hos omnes putat esse indigenas, more *Ethnicorum*, ab indigetibus scilicet & diis tutelariibus prognatos; ignarus quippe *Sacræ* historiarum de ortu, dispersione & migrationibus gentium in varias terrarum orbis partes: Omnes enim primò egressi sunt de montibus *Ararath*, Gen. 8: 4. quos *LXX* interpretes putant esse altissimos & gelu perpetuo rigentes *Armenia* colles *Gordiceos*; quod etsi sit factum naturale, miraculo tamen omni, œconomia negotij hujus non caret. III. Ab austro (quod caput rei est) & plagâ mitiori in horridum Septentrionem seu, quod idem est, è Germaniâ in specie sic dictâ, in nostras aliquem habitationis causa contendisse terras, non dum præsertim adeò multiplicatis hominibus, iudicat esse absurdissimum.

XL. Quod prænominatarum linguarum originem attinet, fatendum est, nullam earum ita esse primitivam, quin passim expressi in ijs percipiuntur Linguarum cum occidentis, etiam tum orientis soni. In Lingvâ Suetica enim, simul & Germanicâ reperiuntur vocabula, nisi pauca, fortè à *Gothis* in Italiam profectis latinitate donata excipias, deducta à vocibus 1. *LATINIS*, qualia esse possunt sequentia: *Adamas*, *antis*, *Demant*; *Actito*, s. *actea* / *g. crachten* / à frequenti intuitu; *Ago*, re *Altra*; *Angor* / *Angra*; *Amo* / *oôm*, q: sui conservans; *Argilla* / *Lirgo* per *ûsé-gowiv*, *Leer*; *Armus arm* / *Ars art* / *Auris* / *ôra* / *Aro* / *ârja* /

I

Asinus

Asinus asne; Axilla axil. Bestia beest/ Balsamus balsam/
Barba g. bart/ Baro baar nudus q: purus; Beatus bää/ na-
vigium quo bāta/ id est, lucrari solemus; Bloesus Lāsp
id est, lingua titubans per *ὄσέγ*. Bracca bracka/ gothica
potius quam latina vox; Brevis s. breiff g. brieff; literæ
enim involvi solent & breviri; Bulla bulle. Caco fac-
ta/ Cæsar Kæsar/ Calix s. Kall/ g. käll; Calx Kalc/ Ca-
mera kammar/ Campus kamp/ Capta Skäp/ Caput s. hoff/
rud/ g. haupt/ Casa s. Kåta/ g. Kaut domuncula, unde
Kåtkarl inquilinus, Caseus g. Kees/ Catus s. katt g. kat
ab astutiâ, Caulis Kåål/ caupo s. kōpa/ g. kauffen; causa
fin, foosa/ Cautus kää per *ἀρρίφρασιον*, Charta kort/ Char-
rus kår/ Chorus Chor/ Cista lista/ Cithara Citra/ Clango
Klinga/ Clarus klar/ Clivus Klistwa/ scanduntur enim accli-
via & declivia; Collis kulle/ Cometa komet/ Corbis s.
korg/ g. korb/ Cornu horn/ per aspir. ab H. Kæran gr. *κέ-
ρα* idem; Corona Croona/ Corpus Kropp/ Creo Kry/ id
est, sanus q: recreatus; Creatura Kreatur/ Cresco karst/
id est sospes, q: accrescens; Creta Krita, Crux s. kors/
g. Kreuz/ Curtus s. kort g. kurz. Decem s. Tio g. Zehen/
Dens s. Tand/ g. Zan/ Dicto dicta/ Discus dist/ Dolus dô-
tia/ id est, celare, q: clam fraudare, unde *Dulgadráp*/
homicidium clandestinum; Dormio dolma/ domina/ Duo
s. tuå g. zwo/ Duplex dubbel/ Durus dyr/ id est, carus per
μετάφ. Draco drake, Edo s. åta/ g. essen/ Ebrius issfrigh
id est vehemens, per *μετὸν μ*. Fabula Fabel/ Fallo
falla/ id est, cadere, q: Iulius gressum frustrari, Fallax
& Fallus fals/ Fenestra Fenster/ Feriæ s. fjira/ id est, ce-
lebrare, g. feiertag/ id est, Festum fest/ Fero föra/ Ferus
föör/ id est robustus per *μετὸν*. Finis fjinn/ id est, pulcher
nam o. finis est bonus. Fixus fix/ id est constans, æ-
quus

quus &c. Flo flåsa/ Floccus flock/ Flos flöt/ Fluo flyta/ Flui-
vius flodh/ Foetus a, um, fecit/ Fulgeo fölga/ id est sequi
q: lumine aliquem prosequi subsidiario; Frater broder, per
mut. lit. Gannio gana/ id est, elevare mentum per *μετὸν*.
Gaudium godh/ Gudh/ gott per *μετὸν*. gelidus s. ledh, g.
glied/ id est, artus; solent enim articuli in animalibus
esse frigidiores; Gemo göma/ id est, custodire, q: dolo-
rem abscondere; Gero göra/ Globus g. glaupe/ i. e. fides;
quippe circulum amans: *ἀὐτὸς ἔφα, ἵνα πισεύσω; πρ-
σίω ὅτι ἀὐτὸς ἔφα:* i. e. Deus dixit, ut credam, credo
quia Deus dixit; Glisco glitra/ Gravis s. Grefwe/ g. Graff
per *μετὸν*. Gryllus griller per *μετάφ*. Gressus gråß/ herba è
terrâ egrediens; Grossus g. gros: ficus enim quamvis im-
matura, grandior est uvâ. Habeo s. haftra g. haben/ un-
de hæstor divitiæ, hamus Homma instr. piscatorum; Hau-
stus ööst/ Herus Herre/ Hiuleus Joller/ Hirutus & Hirtus
s. hiort/ g. hirsch/ per *μετὸν*. adj. Horreo höra/ quia in-
ter assidue audiendum q: obstupescit homo; Hysopus
Isop. Interesse Jntres/ Intro intråda/ g. eintreten/ ju-
gum oof/ g. Joch/ juncus vng/ junker/ g. Jung; Juste just.
Labium läpp/ lipa/ Lacer lastig/ Lancea lant, Lappa lapp/
Larva larff/ Lasso låsa/ last/ Laudo loswa/ Laus loff/ Lego
låsa g. lesen/ Lenio lena/ Lenis leen/ Leo Lejon/ Lex, gis lag/
Lilium lilia/ Linum lijn/ Longus lång/ Luceo lysa/ Lucidus
lust, Lurco lurker/ Lusco sluffer/ per allusion: Ludus & lusus
lust, Lutum lunt: lixivium enim aqua crassior est. Macer
Mager/ Machinor g. machen/ Madeo g. mad/ vermis, quippe
in putredine nascens, s. Matt och maal/ Mamma Mamma
me/ Maneo mana/ Mango månglare/ Mantile mantil/ Me-
dium, Medulla medel/ Mejo Miga/ Mens mening/ Menta
mynta/ Mentum menta/ q: cutem instar menti condensare,
Mercor

mercor morene/ metor meeta/ minor mēna/ minuo mins/ sta/ molo miōl/ smol. mell. mala/ g. meel/ mollio mōllia/ munitio muntering/ murmuro murra/ murus muur/ mus muus. Nasus Nāsa g. naas/ natura natur/ nebula g. nebel/ nix snid g. snie/ nomen nampn g. nahme/ nominio nempna/ rovus ny g. new/ novem nio g. nein/ nox natt g. nachte/ nux nōtt g. nuff. Oblongus aflāng/ obscuro skura/ av-ziφ. Odo ātta g. achte/ oleum otia/ g. dōl/ ordo ordning/ ovum egg/ g. Ey. Papiila pappā/ par par/ pars part/ palfer sparff/ passus pass/ pellis pels/ pelta pietl/ indumentum, penna pinne/ peplum pepla/ i. e. foeminarum instar minutim dolorem exprimere; Pes foot/ g. fuß/ pilum pūl/ piper pepar/ pipio pipa/ piscis fiß/ plumbum plump ā densitate subtilitati oppositā, poena pina/ pondo pund/ premo, pressi, pressa/ princeps Prins/ priscus friff/ avziφ. proba prōfwa/ proba proff/ g. prob; pullus fōōl/ sola/ pulvis g. pulwer/ punio puniart/ i. e. gladiolus, purus puur/ pusillus pōsting/ q. nanus, putrelco Trāst/ in stagnis enim aqua putrescit; puto pytt/ signum dissensionis ironicae. Quatuor fyra, g. vier/ quinque fem/ g. funff per ἀλλοιω-σιν; qualillus stll/ per ἀφάρι. quietus quite/ quisquilia Pulor/ quatio skaka/ per ὑσέρι. Rabies Rāmn g. raab/ Radio rōdia/ μετάρ. Rapiro rōfwa/ rastrum roster/ ravis raas/ per συνκ. rectus rett/ g. rechte/ rego, re, regera/ rheda reede/ borede συνέριδ. redeo, re g. reden/ per κα-τάρι. rosa roos/ ruga ruggot/ sacer saaker per αντίρι. Sal salt per παραγ. scabo skabb/ scalmus skāim ob lubricitatem, μετάρ. scamnum g. schemel/ scarifico scarp g. schorff per μετον. Scaurus skār per simil. scobs skufwa, g. schoben per μετάρ. scorbutus skōrbing/ scorff/ scoria skōr/ per μετον. screo skred/ scribo scriff

wa g

wa g. schreiben/ scrinium skrin/ scriptura skriff/ securus seker/ sekur/ Sedeo sitia/ g. sitzen/ sedes sate/ septem stw g. sieben/ sex sex/ serenus reen per ἀφάρι καὶ ἀπόκ. ligno, signa/ signum signet/ simplex simpel/ locer swāger/ Sol sool/ somnium sōmpn/ soror syster/ g. Schwester/ spargo spricka/ sprenzia/ per ἐπέρι. καὶ μεταβολήν; spuo spotta/ sputum spotti/ sputo sputa/ sto stā/ stamen stam/ stannum teen/ g. sten/ stillo stilla ā continuando, stiva styff per simil. sterno strōd/ stratum g. strass/ strenuus streng/ stringo strengia/ subula syl/ sibel/ sudo swetta g. schwißen/ suo, sy/ lugo suga/ sulurrus sorl/ syrupus strap. Taberna Taffwa/ re/ i. e. cauponarius per μετον. & ὑσέριωσιν, tabula taf/ fla g. toff/ taceo tiga/ tapes tapel/ taxo taxa/ templum tempel/ teneo teen/ μετον. tepeo teep/ tergo torfa/ terminus term/ per ἀπόκ; tingo ting/ color enim aliquid reale affert; tyro ture/ titulus titul/ titel/ tono dona/ tonus don/ per mut. lit. dent. tragula Tiggare/ dan. tryglere/ quod hastis pro gladio, & q:retibus pro indumento utantur mendici, Tria tree g. drey/ turbo bedrōfwat per πρόσθ. g. Triib. tritus trādd/ g. getreten turgeo trōg/ per μετάρ. Vaco wafa per sim. Vado wada/ vadum wadh/ Vagio g. balgen/ per ἐπέρι. καὶ μεταβολ. vallum wall/ vario wātia: defensor enim variat galeam, udus wāthy/ per παρον. vehemens hēmpnass/ παρον. Volo, le. willia/ velox flux/ per συνκασίν; vendo wandra/ per μετον, causae fin. Ver wāār/ veredus wredh/ μετάρ. iratus enim instar equi venatorij est; Versor, vector, wistas/ velsa wissa/ vexa/ re fixera/ unus een g. Ein, per ἀλλοιωσιν; voluto welta/ per παρον. Zingiber ingeser per ἀφάριωσιν &c. Nomina quoq; propria ejusdem originis prostant: E. g. Augustinus Steen/ ἀφάρι. Antonius Anton per ἀπόκ. A-

drianus Adriān/ Aegidius Eggert/ per παρον. Barbara Barbro/ Beata Beata/ Bernhardus Bern, per απόκ. Benedictus Bengt σύνκ. Cyrillus vel latinus Carolus Carl. Claudius Clas/ Clemens Cemet, Cæcilia Cifila/ per παρον. Clara Klara/ Conradus Conrat/ Emerentia Emerenz, Fabianus Fabian/ Franciscus Franz/ Gregorius Grego/ Justus Joost/ per σύνκ. και απόκ. Justina Stina/ per αφαιρ. Ludovicus Ludwif απόκ. Laurentius Lorenz/ Lars/ Lase/ per σύνκ. Leonardus Lenard, Leopoldus Leopold/ Lucia Luße αφαιρ και υςερ. Mauritius Moritz/ per σύνκ. Margareta f. Gertrud g. Greta, Regina Regina/ Rodolphus Rolff σύνκ. Rupertus Robert/ per παρον. Sebastianus Bastian per αφ. απόκ. Severinus Söffringh per παρον. Scholastica Sastila αφ. Sylvester Sylwaft αφ. Valentinus Valentin/ Walerianus Wallrian/ Urbanus Urban. &c.

XLI. II. GRÆCIS: per easdem Figuras grammaticas & tropos rhetoricos: qualia esse possunt sequentia: ἄγγελος Angel; ἄγκυρα Ankar/ ἀγρός āter g. acer/ ἀήρ wāder, ἀρετικὸς lectare/ ἀπτεω hāffta/ ἀρπη ensis falcatus, ἄρπα/ instr. musicum curvum; ἀρπαξ rapax Rōf/ ware g. Rauber/ ἀστὴρ Stierna g. Stern, ἀυλη aula off/ wel/ offta παρὰ τὸ ἀημι flo, q. locus perflabilis & generationi aptus. ἀξίνη securis, ἡρε/ g. ar/ ab ἄξω frango. βαίνω vado, Βανα/ parare viam; βάλλω jacio, βellen latrare; βάρβαρος à Chald. Bar, quod significat externum barbariss/ g. bawr/ baurisch. βίβλος bibel/ βλέπω cerno, belestwa/ discernere; βοηθός opitulator, βοοτα opitulari; βόσκω pascō Bustor/ arbusta; βραβείον victoriæ præmium, Βραff fortis, excellens; βρέχω vehementer rigo

rigo brāfa g. brechen/ frangere, item brāfa balare, βῆτυρον g. butter; γαστήρ venter g. garstig foetidus, γέιννα hinnoimsdaal/ Heltwete g. helle, composita vox ex H. GE & Hionom, id est vallis Hionom; γέμω plenus sum, γόμα servare in promptu; γέωω gusto, γάff sensibus obvius; γλυκὺς dulcis g. glück/ fortuna; γόνυ genu, γνώη g. knie, γύνη uxor, υννα, g. qünnen, favere: quia uxor est q: unica soror; δαμάω domo, Dam/ Dāma sistere; δαβολός Diefwul/ g. Zeuffel/ δίακονος diekne/ g. diakn/ δόλος dolus, δάlich nullius pretij, δόλων pugio, δολέ idem; δούλος servus, g. Dull/ Toll stultus abiectus; δράσσω, ττω, concipio, prehendo Drättigh/ fructuosus; δρέπω abscindo, δράω interficere; ἔλωω traho, ἕλλα difficilis vectura ob lubricitatem; ἐπισκοπός Bishop, g. Biscoff; ἐπιστολή epistel, ἐδικτός hedning g. herd; ζώνη cingulum dona g. Zhon/ reticulum pro capiendis avibus; ἥλιος Sol, ἥελ Clarus, procul dubio ab H. Hel splenduit; θάλλω vireo, Θαλλ abies q: semper virens; θήρ bestia, θύρ, g. Thier; θρήνη, ὁ και τὸ lamentatio, Tharar/ g. Threnen lachrymæ, θρησκός, religiosus, Threest fidem non facile fallens, θρόνος Throon/ θώραξ Thōja; ἴσος, æqualis, ἵσος glacies, q: semper & ubique sibi similis: κάλαμος, arundo, κάλμος fruticis species, κάμηλος, Kameel/ κάμινος, g. Kamin; κάμηλος storea, g. Kana oblonga & q: strata cymba: κέρμα segmentum, κέρμα rbeda rustica, κεντέω pungo, κεντέω extremas, angulus, q: stimulus, κεντέω Citra/ κόραξ corvus Korp/ κύμινον cuminum fumin/ κυριακός ἡ, ὁ, dominicus Kyrkia, ecclesia, λάμπαω splendo lampā fax, λέιβω libo, g. lieben amare, quasi primis labris attingere, λέιχω lingo λάβα mederi, λήθη nuga, g. Lehr vacuus, inanis q: nugas vendens, μάσσω

λάσσω p. χα mollio, **Mólsta** mulsum, **μάννα** Mann ex H. **Manhu**, i. e. juxta LXX. **τι ἐστὶ τῆτο**, quid rei hoc est? **μάρτυρ** ab H. **Amar**, locutus est, q: veritatem eloquens **Martyr**, **μάσσω**, ττω, subigo, **Matt** subactus, fatigatus; **μάχομαι** pugno, q: ab H. **Macha** delevit, g. **machen/ maku** / movere; **μείρω** partior, meer amplius, **μήτηρ** g. **Mutter** / l. moder. **μῖσ** τὸ odium q: ab H. **Maas** repro-
bavit, **Mis** part. privativa, ut g. **misgünnen** / l. **misgunna** odif-
se, **μοιχὸς** moechus q: ab H. **Maach** comprimere, **Molen**
debilitatus; **μόρφη** form, **μύθ** τὸ verbum, g. **Mieten** e-
locare, quod non fit sine interventu verborum, **νῆσ** τὸ
insula, **Νύκτ** / **νύξ** nox q: ab H. **Nuach** quietcere, g. **nacht**
l. **natt**, **νύσσω**, ττω, pungo, **νύσα** sternutare, quod pungit
cerebrum; **νυσάζω**, nicto, **νόστα** glomerare; **Ξηρὸς** aridus
σάρ separatus; **ὄβριζον** **Pris** / q: aureum, gloriosum, **ὄδο δέ-
χ** τὸ custos viarum, **ἡδύς** / **prædo**, quales in Hungaria;
ὄζω oleo, **ὄσα** / malè olere; **ὄιν** τὸ vinum ab H. **Iain**, Syr.
Iena, **Wijn** ὄνομα nomen g. **nahine** / l. **nampn** / **ὄρέγομαι** ap-
peto q: à Chald. **arag** desiderare, **arg** malus, **ὄρμη** impetus
hormi impetus iræ, **ὄρχέομαι** salto, **ὄρφα** valere. **παῖς** puer
ποικ / **παράδεισ** τὸ ab Heb. **pardes** Paradisi; **πάρδ** τὸ q:
ab H. **parad** separavit, **Pard** pardus, coloribus variatum
animal, **πέρθεω** circum curro, g. **Pert** / **pferdt**, **πατάσσω** per-
cutio, q: ab H. **Pattisch** malleus, **Vasa** idem, **πάπυρ** τὸ ἢ **pá-
pyr**, **πάτηρ** g. **Batter** l. **fader** / **πέζω** planta pedis, & **πέδ**
pes, g. **fus** / l. **foot**, **πείνα** fames, **πίνα** q: poena ut supra,
πέμπω mitto **pamp**, missile, **gladius**; **πένθ** τὸ **luctus**,
pant / hypotheca, quia agrè datur, **περφοικ** τὸ **circuitus**
g. **Peris** / l. **Perus**, q: domus circa caput, **πλάσσω** fingo,
Πλάττω fingere torturam, **πλήσσω**, ττω, verbero, **plecta**
idem, **πρόσσω**, ττω, ago, g. **Praten** actitare sermonem;
πρέσβυς

πρέσβυς, **ύπερ** τὸ, **ύτατ** τὸ, **prest**, **προσηλθων** **profelyt** ad-
vena, **πύρ** ignis, g. **für**, **sewr** / **πύργ** τὸ, g. **burg** / l. **borg** tur-
ris; **ρένω** perfundo à **ρέω** fluo, **rinna** idem; **ραντίζω** as-
pergo, **ράνσα** purgare; **ρέδη** rheda, g. **reiten** l. **rida** vehi;
ρήσσω frango, q: ab H. **Raatz** fregit, g. **reisen** / **rumpe-
re**, inde **rtis** virga; **ρύμη** platea, **rum** locus, **rymma** fu-
gere; **σάττω** onus impono, q: ab H. **Sath** ponere, g.
satt latur, item **satlen** / l. **salla** / **sternere** & q: onerare equum,
σέμνος venerabilis, **sams** / **semis** / **concordans**, **quadrans**;
σινδών amictus ex lino ægyptiaco, g. **seiden** / l. **siden** / **silke**
sericum; **σίνιπι** g. **sinff** / l. **senap**; **σκέπω** velo, g. **schiff** / l.
step / **navis**; **σκορπι** τὸ, **scorpion**, **σκύλλω** vexo, q: ab H.
Sickel infatuavit, **στυλλά** / **fatigare**, **arguere**; **σμύρνα** **mir-
ram** Myrrha, **σπένδο** fundo, **spendero** profundere; **στά-
μν** τὸ **urna**, **σταν** **statutus terminus**; **σέγω** tego, **στιγα** / **stua**
gu tegumentum, **habitaculum**; **σειχω** ordine incedo, **σδ**
fa / **discurrendo ornare**; **σέλω** apparo, **orno**, **σάλλα** instru-
ere; **σέμμα** **stemma** / **σέργω** naturæ instinctu diligo, **stork**
ciconia, quippè quæ sanguine proprio pascit pullos suos,
inde **storkna** / **præ amore lachrimulas fundere**; **σέφω** re-
dimio, **stiff** rigidus, **elatus**; **στηρίζω**, **stabilio**, **sterse** / **smol** in-
exorabilis; **σῆθ** τὸ, **pectus**, **σῆδ** **incus**; **σιζω**, **ξω** **pungo**,
sticka idem; **σόμα** **os**, q: ab H. **Salam** claudere, **stum** **mus**
tus; **στορέω** **καὶ** **στροννύω** **sterno**, **strō** / **strā** / g. **stro** **cul-**
mus; **σπαράσσω**, ττω **discerpo**, **spratla** **salendo rumpe-**
re; **σρέφω** **verto**, **streffiva** **niti cum animadversione**; **σρε-**
βλδς **flexuosus**, **strōsing** **velamen circa manus &**
crura; **σίξ**, **γ** τὸ, **styg** / **abominabilis**; **σύλ** τὸ, **columna**,
styl / **modus dicendi & scribendi**, seu **structura orationis**,
σφάλλω **prosterno**, **sualla** **inundare**; **σφάζω**, ττω **macto**,
g. **schwäsen** / l. **suassa** **pompâ verborum percellere & q: ju-**
gulare

gulare; σχολή otium q: ab H. *Schalab* quievit, schela. ταράσσω, τω, turbo q: ab H. *Tera* agitare, & propriè de aqua dicitur, fratta infundendo turbare; τένω tendo, teen fufum; τείχω, murus à τένω struo, g. τείχε / f. δίψη fossa; τέμνω seeo q: à R. H. *Dam* succidere, tãmia domare; τρέχω curro q: à *Darach* via, g. trechen / f. draga trahere, aor. 2. ἐδραμον drōma / q: cogitatione in somno discurrere; τρέφω alo, q: à R. *Tereph* cibus, τείψ / subsidium, necessitas; τρίζω strideo, τρίςα trochlea à sono; τρυπάω terebro, τρυπά foramen, drypa stillare; τυραννός q: ab H. *Turan* princeps, tyranni; ὑσσωπὸς H. *Esohb* Ἰσοπ / ὕς καὶ οὖς sus, swin. Φέρω fōra / ferre q: à R. *Parab* fructum tulit; φλέω nugor Fris. flaven mentiri; φύσσα follis paff; à χάνω χήνες anseres g. gånse, Χάλαζα granado, fladd massa; χαρρῶσσω sculpo, q: ab H. *Charasch* exaravit, fraga / fratta / scalpere; χλωρός viridis, g. flār f. flar: χύω vel χέω fundo g. gießen f. giuta; χιτῶν q: ab H. *Chetonet* tunica, fiortil; ψάλλω cano p. prat, και, psalm; ὠθέω trudo, pello, prat. ὠκα οὐκα / conjugare, &c. Nomina propria sunt: Ἀδελφὸς Adolph / Αλεξάνδρη Sander / Ἀισχυλὸς Estil / Ἀγαθή Agatha: βασιλὶς Selius / χρυσόφερὸς Christopher / χρυσοσομὸς verlē Gudmun vel potius Gulmun / q: aureum os; γεώργιος Jōran; ἔρασμὸς Rasmus / ἐνδημία Femia / Καταρίνη Karin / Χριστίνη Kirstin / Δωροθέα Dordin / Θεοδώρὸς καὶ Θεοδώρετος Thor / ἑλένη Elin: ἱερωνὶμὸς Gertmun / μαρια Maria / quæ vox est ἔγγραφὸς & potius Hebræa *Miriam*, Arab. *μιαριαμον*, σοφία *Sophia* &c.

XLII. III. HEBRÆIS; per easdem figuras grammaticas utpote; περιφρασειν καὶ ἀντιφρασειν, πρόσθεσειν καὶ παραγωγῆν, ἀφάρσειν καὶ ἀποκοπήν, ἐπένθεσειν καὶ

συνκοπήν, ἀλλοίωσιν καὶ ὑσέρωσιν, σύνἀρσειν καὶ διάρσειν, διάθεσιν καὶ μετάρσειν, συσολήν καὶ ὑσολήν; Et tropos atq; figuras Rhetorices, præcipue μεταφοράν, μετονομίαν καὶ παρονομασίαν &c. E. G. *Abib* vox hebræa, significat mentem pubertatis frugum, cui hodie dimidius ferè *Martius* dimidiusq; *Aprilis* respondent, de quo, Exod. 13. Lev. 2. Deut. 16. agitur, derivatur ab *Eb* vel juxta pronunciationem judaicam *EW*, quod virorem notat Job. 8: 12. & fructum, Cant. 6: 10. hinc ewigh perpetuus, ævus, q. semper virens & foecundus. *Adam* homo, *Dam* pulvis, *Abal* luxit, g. isel maius; in conjug. Hithp. *Hithabbek* implicuit se, bect pix; *Haebil* delolavit Esa. 3: 26. hōswil dolabra; *Aban* pondus casti lapidis, affinen præcisè; *Abnet* baltheus Esa. 22: 21. bānet cingulum capitis; *Abak* pulvis Nah. 1: 3. baefe monticulus; *Abbir* taurus, robustus Jud. 5: 22. ab *Haebir* remigavit, g. bīr / potio ex succo hordei & lupuli operosissima. *Abrek* flecte genu, item pater tener, wraf nauci; *Næddar* Niph. illustris fuit. *Niddar* q: *Rababon naddar*, Dominus illustris Jud. 5: 13. *Adar* mensis medietati Febr. & Mart. respondens, ander vel upl. ader alter, quia Febr. est alter anni mensis; *Agorah* gr. ἀγορά numus, forum, torg idem; *Adasch* triturravit, dasta tondere; *Abab* vel *ahab* amavit, hāff eminens q: dignus amore; *Heber* expurgavit, g. heben fæx; *OB* vel *OU* i. uter 2. pytho, qui è tumido ventre, q: ex utre responsabat Job. 32: 19, *Wff* / bubo in terræ cavernis mugiens; *Adsar* cinxit ψ: 18: 33. gira ornare; *Ajab* vel *aiav* inimicus f. jāfe wa rixari; *Ud* torris, titio Zach. 3: 2. Hinc *Ed* fumus Job. 36: 27. vdd mucro more scintillæ pungens; Niph. *Naavah* desideratus est Pl. 132: 13. nāffwe pugnus; quia desiderando manus in pugnum contrahi solet; *jaalet*

Stultitia & stulta, *alec* stultus, a. um. OM plebs prov. 11: 26, & *yyma* familia, proles unius matris, om tactus impatiens; *Ulam* porticus, fortitudo *ψ*. 73: 4 *Lam* motilus antiph. *Oon*. 1. dolere, 2. divitiarum dolore & iniquitate partem, *Esa*, 3: 26. Job. 18: 7. c. 39: 11. prov. 11: 7. ond malus nihil enim eo pejus esse, quod mergit in perditionem potest, 1. Tim. 6: 9. *Heitz* in Hiph. properavit, *Esa*. 22: 4. Jer. 17. 16. *hast* festinatio, *Oor* Lucere, *oor* vel *ord* verbum quod lumen cogitationum: Filius Dei namque & verbum & splendor gloriæ patris est Joh. 1. 1. 4. 5. 7. 8. 9. Heb. 1: 3. *Averab* stabulum 2. Par. 32: 28. *awra* proventus; *Adfar* cinxit, cictus f. *ψ*. 18: 33. Conf. *Esa*. 5: 27. Job. 12: 18. *zira* ornare; *Achydsa* detentio, à R. *acads* tenuit, *fatisa* piscina quod possessio piscium; *Ajab* vel *aiav* inimicus f. *jaswa* rixari; *Eid* vel *Ed* calamitas, 2. Sam. 22: 19. Job. 18: 12. c. 21: 17. g. *Eidh* / *Eedh* / juramentum, quod vitandæ miseriarum causa præstat, *Ajab* accipiter, alijs cornix, alijs pica, Hieronimo vultur, Job. 28: 7. *faja* graculus quod a *Kajah* vixit, *ij* insula Est. 10: 1. *od*; *EL* fortis, *eld* ignis à potentia, hinc est quod ignem in *Ur* Chaldæorum pro Deo coluerint; *Esmah* terror Hezt. 3: 3. à R. *ajama* crudelis f. *Em* nidor ingratus; *Ain*, Non, g. *nein* / f. *ney* / *nass* / *Acap* vel *acaf* curvatus est, prov. 16: 26, *fasse* senex, quod ætate curvus; in Niph. *Naelach* foetuit Job. 15: 16. *Clack* mutilis; *Elil* nihilum *Esa*. 31: 7. *steli* / *stiveli* / quod annihilationem antecedentium importans; *Alman* viduus, *Almanah* vidua, nec non desolatus murus, *almen* communis, quod relictus & nemini certò addictus; *Almyggim*, ligna non facile putrescentia, 1. Reg. 10: 11. *Almogen* populus: unita quippe vis fortius resistit: unde *Scilurus* R. dixit filiis, tradito baulorum fasciculo; *Concordia res parva crescunt*, *dis-*

cordia

cordia res maxima dilabuntur. *Allon* alnus *Esa*. 27: 13. *Ez*. 27: 6. *Uln* ulna, quod facile inde desumpta. *Illeds* molestè urfit, sed se satiat: *Amah* famula, *amma* nutrix; *Amal* debilitavit, *Nah*. 1: 4. *Samal* senio fatigatus; *Anas* oneravit *Est*. 1: 8. *Dan*. 4: 6. *ansa* curare; *Anak* ingemuit *Ez*. 9: 4. *onsa* condolare; *Apilah* semen serotinum à R. *apal* caliginosus f. *aple* pomum; *Apa* sibilus *Apaludificari*; *Apik* impetuosis *Iob*. 39: 13. c. 6: 15. 2. *Sam*. 22: 16. *Piff* hasta, quæ quis in hostem facit impetum; *Arbah* vel *arvah* præda ex insidijs facta, *Urff* hæreditas quod multorum insidijs exposita; *Arag* texuit, *Ragg* / vellus quod tela textoris immisceatur; *Orchah* comitatus est, *Aryccha* viaticum, *orka* valere; *Arads* terra, g. *Er* / unde Arabum *Arada* depressum esse, & *Schamava* exaltatum esse quod à *Schamaim* ibi aquæ, vel cæli; *Iarad* descendit, *Jord* arida; *E-scham* delictum, *Stam* pudor & poena delicti; *Oth* tempestivum esse, item signum, *otta* tempus antelucanum, quod multis notatur signis, gallicinio, vigiliâ, aurorâ, quodque diem venturum designet. *Oiah* *Esa* idem; *Besch* foetor à R. *Baesch* putruit, & *Beyschim* uvæ immaturæ, labruscæ *Esa*. 5: 2. *Beest* amarus; *Bar*, *Bahir* Clarus, baro, nitidus, *Iob*. 37: 21, *Brahe* Generosus; *Bultruncus*, germen *Esa*. 44: 19. *Iob*. 39: 15. *Bulle* poculum ligneum; *Boos* Calcare *Psal.* 44: 6. & 108: 14. & 60: 14. *Prov.* 27: 7. g. *Bodsi* malus; *Bukah* vacuitas, *Nah*. 2: 1. *Buuf* stomachus ab evacuando; *Bor* vel *Bair* cisterna, puteus sicut. *Bisr* potus secundarius; *Bads* præda, a R. *badsads* diripuit, *Byte* rapina; *Bidsar* & *Bitser* in piel. dispersit, decerpit *Iob*. 42: 2. *Bisare* distributor cibi. *Bachal* f. stidivit, *Böfling* arenga tosta in sole sine sale; *Bachan* probavit, *Balna* tumescere, quod per accretionem appro-

K 3

bari,

bari, *Bachar* elegit, *Karl* / *far* / vir, q: homo selectus; *Batab* effutivit *prov.* 12: 18. & *Bitte* idem, *Bete*, afficere & q: effundere in aliquem bonum vel malum; *Batzach* filius est, *Betacka* fidenter gratias agere; *Batal* cessavit *Eccl.* 12: 3. *betla* mendicare propter sustentationis cessationem, item *betala* solvere, ut cesset debitum; *Betan* venter, medietas rei, *Botu* fundum; *Bacab* fleuit *Est.* 3: 15; *Ioel.* 1. 18. item dissecuit, *Böla* / *böla*, dicitur de mugitu bovis admittarij, item *bösa* pinsere, quod in sudore vultus fiat; *Hiblig* vel *Hivlig* *Hiph.* confortavit, refocillatus est, *Amos.* 5: 9. *Iob.* 9: 27. *Pl.* 39: 14. *höstigh* civilis, gratus; *Balam* constrinxit, *Pl.* 32: 9. *Blemma* pustula, ulcus, à constringendo; *Balak*, *billek* dissipavit expulit, *Esa.* 24: 1. *Bleek* pallidus, q: dissipato sanguine; item *betla* cavillari & ob: exponere alius nevus; *Bilti* neutiquam, *Biltigh* nihili factus, relegatus, excommunicatus; *Beir* furens *ψ.* 78: 48, à R. *Baar* arsit, *Birr* / *birrug* citò irascens; *Batsék* intumuit, & conspersio intumescens, *2. Sam.* 13: 8. *Ier.* 7: 18. *Hof.* 7: 3, 4. *Wätsek* crumena: non enim semper humidus est vel aperto cœlo iste saccus exponitur. *Bada* solum esse *1. Reg.* 12: 33. *Bada* nudum lavari; *Bo* intrare, *Bo* habitare; *Badsab* sprevit *Neh.* 2: 19. & *Batsa* rasit *ψ.* 10: 3. *Iob.* 6: 7. *Basa* contemptibiliter ferire; *Bicker* primogenitum constituit, g. *beleren* convertere, q: ex ultimo primum facere; *Billab*, vetustum fecit, *Billa* vel *inbilla* imaginari, q: sibi familiare & antiquum reddere; *Banab* ædificavit *Pl.* 80: 16. g. *bahn machen* / *sbana* viam instruere; *Ben* filius, *Been* os, erat enim *Eva* q: filia *Adami* ex costa ejus ædificata, & simul uxor; *Barya* creavit, *beria* creatio, *böria* incipere; *Berom* promptuarium *Ez.* 27: 24. Et *beram* veruntamen, *Dan.* 2: 28. *bera* ma per

ma/per occasionem decernere; *Berosch* *Buxus*, arborum durissima, *2. Sam.* 6: 5. *Psal.* 105: 17. *Brust* dura caro. *Bakak* evacuavit, vacuus f. *Nah.* 2: 3. *facta* excernere; *Barak* fulguravit, *Brata* tonare, frangi. *Besem* aroma g. *Besem* scopæ quibus nonnunquam aromata sparguntur; *Batab* vastitas *Esa.* 5: 6. c. 7: 19. *Beeta* depasci, vastare; à *Bitter* secuit, *Beter* defecta pars, *Cant.* 2: 17. *Better* melior pars. *Buthek* dissecuit *Ez.* 16: 40. g. *Bisken* / *f. betta* / *bis* *sten* bolus; *Gab*, *Gibben*, *Gibbosus*, *Gubbe* senex; *Gebul* terminus, à R. *Garal* terminavit, *Gaffvel* fastigium, terminatio domus, *Galasch* splenduit, *gliffa* / *glimma* / idem, *Garab* furatus est, *grastwa* fodere; *Gibbor*, *Gevir* fortis, *giffa* *wer* probatus, *Gadad* excurrit *Gadd* aculeus; *Gader* seps *2. Sam.* 22: 30. *Gerde* sepimentum, *Goach* prorepsit *Pl.* 22: 19. & idem *Giach*, undè *Alani*, *han* *Gial* ivit; *God* excurrere, *Gödd* pingvis, præ lasciviâ currens, *Gods* avulsus est, *Nah.* 1: 11. *Jud.* 6: 37. *Godz* thesaurus seorsim servatus; *Galad* cutis *Job.* 16: 15. *Geld* in cute circumcisus; *Gillach* rarus est g. *Gleich* / *f. Eijf* similis, q: planatus; *Gal* cumulus lapidum *Psal.* 89: 10. vel aquarum *Job.* 38: 11. *Gall* effoeta q: ob: rata sterilitate; *Gil* exultare, *Gill* elatus: *Gilionim* specula; *Gilja*, eligere, amare, q: amicè intueri, *Gallab* tonsor g. *Gelb* flavus; *Galed* cutis, *Geld* castratus, cui cuticula est præcisa; *Gava* expiravit *Job.* 3: 11. *Zach.* 13: 8. *Gästwa* testamentum *καθ' ἐξοχ.* *Gillach* Rasit, rarus est, *Esa.* 7: 20. g. *Gliick* successus, is n. repudiare solet cæsariem; *Galann* convolvit, *glamma* miscere sermones; *Gamal*, tribuit, maturuit, *Esa.* 18: 5. *Gamal* senex; *Ganab* furatus est, *gnastwa* gnaga rodere; *Gaal* nauseavit, *Gala* cum fastidio vociferari, ut solent famelici galli; *Gap* summitas rei, *Prov.* 9: 3. *Gaap* junctura, janua, *Garab* scabies g. *Gerberf.* *Garfware* qui præpa

præparat cutes, hinc s. storff. *Garam* os comminuit, Ezech, 23:34. *Grym* tyrannus, *Garas* excussus est Psal. 119:20. vel *Garas* excussum, g. *Grafi* s. grās / protrusa herba, *Garap* convolvit, Jud. 5: 21. *Groop* antrum. *Magrapa* gleba, Jud. 5: 21. Esa. 58: 4. Joel 1: 17, *graff* sepulchrum, *Daab* vel *davah* contabuit, langvit Ps. 82:10. *Dobæ* tepor, & *Davah* langvor, *dödff* surdus, *duffwin* langvidus, q: spiritu carens, *Daag* sollicitus f. Esa. 57: 11. *dagg* / ros sollicitè expectatus, *Dibbah* fumus, prov. 25. 10. à R. *Dabah* fumavit, *dinba* vapor, nebula, *Dabak* adhæsiō, *döffwicka* / operculum in tonnis, *Daddim* mammæ, *dadden* idem, vox lactentium, *Dots* exsilire, *stusa* superbire, *Don* judicare g. *dhon* / thun facere, *Dor* durare g. *tauren* / s. dura continuari, *Dofch* triturare, *dassa* percutere, *Dalag* salit, *Folz* sebum à lubricitate, *Dalach* conculcando turbavit, Ezech, 32: 2. *dalk* convolutio, *Dalap* stillavit, Psal. 119: 28. Job 16: 20. *dälpa* cadere, *Darak* calcavit, *daska* pedetentim incedere, *Darasch* scrutatus est, g. *dreschen* / s. trösta triturare q: grana inquirere. *Habal* evanuit, *höffwel* dolabra, q: evanescere faciens scobes, *Hadar* honoravit, *hedra* & *hadar* heder honor, *Halak* ambulavit, *halka* difficile iter ob glaciem, *Hebel* gloriosus f. Job. 29: 3. c. 4: 9. *heel* totus, *Halam* contusus est, Jud. 5:22. *halm* culmus. *Daj* sufficiens, & *Rodsen* Psal. 2:2. princeps, *Drotte* *Drogen* q: *dairotsen* sufficiens dominator seu Rex, *Drotning* Regina, *Hamas* liquor, *hamsa* non probè prehendere, *Hennah* huchst, *Hinnom* Jos. 15: 8. *hin hâret* ut antea, *Hissah* siluit, *hisa* tacendo instigare, & q: clam machinari per alium, *Haras* diruit, irrupit, Jud. 6: 25, 1. Reg. 18: 29. *hors* equa, ab imprudentiâ, *Hetel* illusit, ludificavit Ier. 9: 5. *hutla* fraudare, *Valad* filius, *wald* electus, *Lyllad* in pyh. natus est, *Zuul* Festum nat.

nat. Christi, *Dsebul*, *Musca*, *Bubben* / *Belfebub* / diabolus; *Dsabed* dos, g. *bedd* lectus; *Dsag* cortex, *tagg* aculeus; *dsab* ille, illud, g. *dof* / *dat* / *sdhet*; *dsod* intumescere, *judd* rusticè superbus; *Dsol* prodigere, g. *joll* / s. tolli tributum; *Dsan* edulium, g. *zan* / s. tand / dens; *dsor* liquorem expressit, & *Madfor* nautea, *suur* foetidus; *dsacar* malculus, *Karl* vir, *dsamar*, *dsimmer* præcidit, *timber* trunci, *Dsinnek* desiliit, *snack* sermo, q: flumen orationis, *Dserath* spitama, *dart* pugio, quippè mensuræ palmi majoris, *Chabal* dissolvit, *kasla* truncare, *Chaber* socius, incantator q: 119: 63. Esa. 47: 9. *kobla* fascinare, *Chiddah* exhilaravit, *figla* molli tactu risum movere, *Chog* circinare, *fogga* instr. quo rota volvitur in molâ; *Chijl* dolorem inferre, *figla* macerare; *Chusch* festinus, *Rußl* auriga, *Chadsak* robustus, *fatigh* validus; *Chajah* vixit, *kasa* graculus longævæ cornicis similis; *Chesch* palatum, & *Chek* sinus, gremium, *kâte* inferior mandibula; *Chin* gratia, *fin* gena q: amabilior corporis pars; *Chelab* ex lacte coagulatus, g. *kalb* / s. *kalf* vitulus; *Hachalah* ægitudine affecit, *hesla* evellere; *Chalca* inops, *kelfa* pauperum rheda; *Chalak* distribuit, *kalf* calix; *Chalascb* debilis fuit, *kalezl* currus imbecillior, *Cham* calidus, g. *kamin* / *caminus*; *Chanat* protrudit grossos, *Knot* / animalcula in arbustis; *Chanich* initiatus, *kath* canonicus, *Chaneph* malitiâ contaminatus, hypocrisis usus est, *Knefwel* / *malus* genius; *Chanak* strangulavit, *knecka* frangere; *Chasid* pius, sanctus, *keesd* electus, *Chikker* perscrutatus est, *fikere* perspicillum; *Chakak* impressit, *kacka* *Hels* pulsare; *Charab* siccitas, *keiff* farcimen; *Charag* horruit, constrictus est, *karg* parvus, *Charitim* Chartulæ, *fort* idem, *Charaph* probris affecit, *fort* Corvus; *Charats* & *carath* excidit, *kratea* / *fraga* harrire, *Chittul* fascia, involucrium, g. *fittel* rudi

rude linteum; *Tabbach* coquus, *Zobbat* herba illa fumosa; *Tabal* intinxit, *tāfa* certare; *Toach* obducere; *Zoof* fatuus; *Tana Tina*, *Tina* idem; *Teriab*, humidus a, um, *Trias* filse *Teriacha*; *Taraph* carpsit, *Trippa* minutim currere; *Taraph* esca, *Draff* idem; *laab* desideravit, *šafwa* ambigere & q: certitudinem indagare; *Hoil* voluit, *wilia* idem; *laaths* consuluit, *šatta* conijcere, polliceri; *laat* operuit, *šatte* / *gigas*, q: magnitudine obumbrans; *lagea* laborando defatigatus est, *šaga* venari; *lah* Deus, *ša* verè; *Ieschuah* Salvator, *šesus* idem; *lain* vinum, *wšjn* idem; *Holich* progredi fecit, *šmol* holisa / *houliga* / admodum; *Ianak* suxit, *šenka* æquare; *Beli jaal* sine commodo, *Beltal* malus spiritus; *Lakkir* pretiosus, *šeker* præstans; *jare* timuit, è cuius q: conjug. hoph. hare lepus, animal timidiss. *šarat* dilapsus est, *šiert* cervus q: velociter currens; *Iarak* spuit, *šāfe* vapor ascendens in fauces; *Cabal* compes, copula; *šabbel* maximus funis in navi; *Coos* Calix, *šofsa* idem; *Cuur* fornax, *šuur* / *šmol*, *šngnšuur* os fornacis; *Cachal* coloravit, *šafsa* colorare vocem instar quarundam avium; *Chis* cista, *šista* idem; *Niclām* ignominia affectus est, *šlom* est imprecatio oelandorum; *Cammon* Cuminum, *šumin* idem; *Kesui* pulvinar, g. *šufen* idem; *Cippyrim* occultationes, *šappor* pallia, q: velamina; *Chirbel* amicitavit, *širššwel* herba cito terram vestiens; *Charah* excidit, & *Chara* curvatus est, *šaar* vas; *Carcob* circuitus, *pomšarkhoff* ambitus templi; *Carpas* carbasus, linum, *šarbasal* flagellum ex loro vel lino; *Laat* latuit, & *Lat* Clam, *laath* piger; *Labi* Leo, *šejon* idem, *Liviathan* malus genius, *šewatan* / idem; *Luach* tabula, *šufa* operculum; *Lul* cochlea, *šulla* cantico ad dormiendum q: trahere; *Lits* svaviter locutus est, *šift* astutia; *Mais* reprobavit, *šmaas* parcus;

Madd

Madd mensura, & *Maat* modicus f. *mätt* modus; *Mog* liquefacere, *mtugg* Clam; *Möch* macescere, *šofna* idem; *Mul* præcisio, *mull* pulvis; *Metil* metallum, *metall* idem; *Mik* mucescere, *miuf* mollis. *Nimcar* venditus est, *šmarš* ne nundina; *Male* implevit; *Malah* impletus est, *malā* molere & q: tonnam implere; *Malach* sal, *mišš* lac: vacca enim vescuntur *Malluach* malvā, seu falsā herba, *Nimš* *šats* svavis & mellitus fuit, g. *malš* f. *malš* edulcatum hordeum; *Manah* numeravit, *šeni* numerus, *šena* / *šening* cogitare, cogitatio, q: calculus mentis; *Mana* removit, *šana* urgere; *Miššesch* contrectavit, *šasesch* mixtio, *šmāšš* mixtura exsucti frumenti; *šasš* liquatus est, *šmaššgn* fornax liquefactorius; *šaal* transgressus est, *šaal* tineā, q: rodendo progrediens; *šaisa* maza, panis inferm. *šmaat* cibus; *šara* crassus f. & *šarab* amarus f. *šara* incubus seu crassus sanguis; *šarad* rebellavit, *šard* caedes, *šarda* occidere; *šarat* depilavit, *šard* læve genus piscis; *šarak* evacuavit, *šard* luce vacuus & tenebricosus; *šaschiach* chald unctus, *šasš* Christus; *šaschal* dominatus est, *šarššal* Dux campi *šasucab* ramus infl. *šasš*; *šaga* & *šigga*, vehementer tetigit, *šagga* idem; *šagasch* accessit *šasš* appropinquare; *šadad* amotus est, & *šiddab* expulit *šard* coactus; *šoach* quiescere, *šard* sufficit; *šachat* demissus est, *šard* nudus; *šittab* advertit, *šitta* invenire; *šattab* extensio, *šatta* culcitra; *šatašch* / *šittasch* protensus est, deseruit, *šisš* parcus; *šiccab* percussit, *šicš* singultire q: feriri à pulmone; *šaamanim* amoenitates, *šaminami* delicata esca pro parvulis; *šaar* rudit instar asini, *šard* ardellio; *šasš* effloruit, g. *šard* humidus; *šaschach* momordit, *šaschach* morsus, usura, *šard* / *šer* foenerator, sordidus; *šathasch* extirpavit, *šisš* zelotes, q: o. impietatem eradicans; *šibbel* perterrefecit, o-

L 2

nera

meravit, *Sabbel* ensis falcatus, *Sedar*, *Sederab* ordo, *sedet* mos, *Soph* finire, deficere, consumi, *forsoffa* potu dolore aliove affectu obruere, *Sachar* mercatus est, *safer* debitor, reus, *Sacan* penuriâ laboravit, *smol*, *sofen* famelicus; *Samach* fulcivit, *smat* gustus & sapor, *Rabbon naddar* Dominus ordinatus, *Riddar* eques auratus, *Arag* appetivit, *arg* impius, quia radix peccati est appetitus seu concupiscentia; *Arach* paræstimatus f. orsa valere, *Arlah* præputium, *Arta* manè, q: die præputiato & primo diluculo, vel quod circumcisio manè, id est, primâ infantia fiebat; *Arom* Nudus, *Arm* miser; *Arisah* oryza *Ritis* lentis genus, *Araph* stillavit, *Arff* hæreditas, *Palach* dissecuit, *plâra* partim sumere, carpere, *Pillet* parere, eniti fecit, *Pilt* puer, *Pinnah* pinnaculum, *Pinne* / *Penne* idem, *Pasach* transiit, *Pâssa* festum resur. Christi: rationem derivationis vide sis Exod. 12: 27. Græcè etiam dicitur *παροχα* transitus, *Parad* separavit, partitus est, *Pard*, *pardalus* q: versicolor, *Parad* mulus, g. *perde* / *pferde* equus, *Pardes* paradizus, *Paradiss* idem, græcè etiam *παράδεισος* pomarium, componitur enim ex *Parah* fructum fecit, & *Havas* myrtus, *Paras* divisit, *pare* pars, *Parak* erupit, *parl* locus intra carcerem in ludo, undè quis non facillè erumpit & metam attingit; *Pischeach* discerpit, *pissa* flagellum quo cutis discerpitur; *Pasagressus* est, Gal. *Pagie* / s. *pase* / puer cursorius. *Tsebaoth* exercitus, *Zebaoth* idem, *Tsiddah* latus, *Sida* idem, *Tsom* jejunare, *Tsom* vacuus, *Tsachar*, candor, nitor, *Sufer* saccarum q: nitidum; *Tsalal* obumbratus est, *Daal* vallis q: umbrosa, *Tjemad* jugum, *Sams* par, *Tsaad* progressus est, *Tedd* exhibitus, *Tsah* peregrinatus est, g. *Zagen* desperare, ut peregrè degentes

haud

haud rarò solent, & q: extra se vagari, *Tjippor* passer, *sparff* idem, *Hufriach* exclamavit, *stria* idem, *Tsaraph* conflavit, *serpa* liquor conflatus, *Kybbah* Lupunar, *tyffe* tugurium, domus suspecta, *Kot* fastidire, g. *soth* simus; *Kom* surgere, g. *fomen* s. *lomma* venire, *Katar* suffivit, *katarr* Catarrhus; *Karab* congressus est, *korff* farcimen; *Karam* obduxit, *karm* obductio; *Karan* radiavit, *korn* / *kerne* / granum, medulla, q: splendida materia, *Karas* curvus s. *fors* Crux. *Raam* altus s. rum amplus, *Ragal* pedibus detulit, *ragla* vacillare, *Radah* dominatus est, *râda* idem; *Riddah* pib. dominium tradidit, *rida* equitare, q: imperiosè progredi, *Ravah* rigatus est, *rossiva* rapa, ab humiditate; *Rots* currere, *rott* glis, *Rib* ligitare, *riffwa* lacerare; *Riach* oderari, g. *Riechen* idem; *Rama* jaculatus est, *rama* prehendere, q: prædam capere, *Ramas*, repit, *ramsa* sermo inordinatus, *Raeb* esurivit, g. *raab* famelicus corvus; *Raad* tremuit, *râdda* terrere; *Raats* dirupit, & *Ratsa* cucurrit, *rasa* discursare, furere; *Raasch* commotus est, *raff* agilis, *Raka* expandit, *rasa* radere & q: extendendo colligere, *Schabath* quievit, *Schabbath* quies, *Sabbath* feræ; *Schaal* postulavit, *stalla* latrare, verbis impetere, *Schaaph* deglutivit, g. *schaff* ovis, q: rapaci lupo exposita; *Schaar* superfuit, *stare* turba, *Schebet* virga, baculus, *stast* manubrium, *Schobal* semita, g. *stuffel* s. *stoswel* / ligo quâ via paratur, *Schadad* vastavit, *stada* vastare, lædere; *Schob* avertere se, *stuffwa* idem, *Schavah* æquus fuit, *stasswa* / æquare, terere, *Schob* circumire, *stuta* jaculari, *Scheth* podex s. æq. v. meton; *Schac* incurvus, *stast* jugum incurvatum, *Schesbok* lusus, *stief*

L 3

modus

modus; *Satan* adversatus est, *Satan* Satanas, *Siach* meditari, musitare, *Sijf* mutus piscis, *Schilo*, secundina ejus, vel mittendus, *Siloh*, venturus Messias, Gen. 49: 10, *Schalach* misit, *Stalk* dissolutus, *Schalat* dominatus est, *Schorlatim* scuta, g. *Schile* / l. *Schyl* / idem, *Schalaph* strinxit, g. *Schlaffen* stringere sensus, dormire, *Schamat* intermisit, *Schempe* facetiæ, *Schamam* desolatus est, *Stam* probrum, *Schemesch* sol, *semf* pellis splendida, *Schana* mutatus est, *Stona* parcere, q: animum à vindictâ retrahere, *Schinnes* accinxit, *Stanz* propugnaculum; *Schaphal* humilis f. depressus, g. *Schefel* / l. *Stappa* modius q: quassatus; *Schapha* affluentia, *Stassa* acquirere, *Schaphar* pulcher f. g. *Schefer* opilio, cujus olim munus pulcherrimum erat, quippè patriarchis familiare, *Schakal* sielus, *Sifel* idem, *Schaka* profundus factus est, *Stata* quaterere, *Sak*, græcè *σάκκ* @, g. *Sack* / l. *Säck* / l. faccus, *Schakar* dolose dixit vel egit, g. *Schachern* / l. *Stakra* vendere: vox est avaris Judæis frequentissima; *Schava* solvit, *Stara* solutum corradere; *Scharats* prorepsit, g. *Scherz* jocus, sermo obreptitius, *Scharak* sibilavit, *Strika* vociferari, *Scharar* contorsit, g. *Scharren* leviter defodere; *Sir* ferrare, *Serla* serò, circa occasum Sol enim Horizonta per medium secat. *Taabah* desiderium, g. *Taube* / l. *Dufwa* columba, quæ desiderio comparis vehementer afficitur; *Tevah* obstupuit, *tsfwa* expectare, q: sperando hæsitare; *Toch* dolus g. *tüche* fraus f. *toof* ardelio, q: fucum faciens, *Tamid* jugis, æternus, tamd subjugatus, q: continuâ consuetudine domitus; *Taphaph* tympanum pulsavit, *tappa* promere, q: tonnam pulsare; *Taka* fixit manu, smol. *taka* manu apprehendere. &c. Prostant quoque nonnulla, præter *ἔγγραφα*

illa

illa, in S. Biblijs contenta, nomina propria *ἔγγραφα*, à vocibus Hebræis deducta, utpote: *Heerik* prolongavit, *Srif* q: longævus, *Harel* mons Dei, *Hatal*; *Betula* virgo, *Botila* / *Ene*, *valad* oculatus puer, *Enemald* &c.

XLIII. Finnicæ lingvæ originem quod concernit, videtur ea maximam esse partem ex Græcis & Hebræis generata vocabulis, E. G. *Αἰών* ævum, *Αἰνία* semper, *Ἀγγαρένω* cogo, *angar* furiosus, q: *phrænesi* raptus, *κέρμα* segmentum, *kuorma* vehes; *λείχω* lingo, *leika* scindere, *μακρός* longus, *macara* farcimen à fig, obl. *πιάζω*, *πιέζω*, prehendo, premo, *πιερά* strangulare, *ποιμήν* pastor, *paimene* idem, *χαλάω* demergo, *Eala* piscis, *χάλ* @ labium, *fieli* lingva, *χοῖς* @ porcus, *sus*, *foira* canis; utrumq; enim in invecivis conjungi solet, *Αμοβρόσι* @, *Prushi* nomen viri, *αιγέσιππ* @, *Sippi*; *βασιλι* @, *Rul*. *Wasliwiz* &c. Hebrææ originis hæ sunt: *Avah* voluit, *awi* *doôr* / q: ad nutum patens, *Oi* *Wæ*, *woi* part. intendendi, *Odor* causæ, *adotta* expectare & q: causas ris mari, *Em* mater, *Ami* anus, *Ajal*, *ail*, ceruus, dux, *Ejaluth* fortitudo, *falo* præstans, *Achen* verè, profectò, *ninifen* ita propemodum, *Holel* vesanus, *hullu* insanus, *Chadsab* vidit, *fah*o idem, *Chatab* cæcidit ligna, *catawa* juniperus, *Chalaph* penetravit, *felpa* juvare q: opem insinuarè, *Chamal* elemens f. *camala* mirabilis: clementia enim Dei, quòd milliès superet justitiam mirari subit, *Chamar* lutosus f. *camara* pellis suilla, q: semper lutosà, *Chermesch* falx messoria, *fermes* serpens, à simili figurà; *Cherpah* probrum, cui non dissimiliter enunciatum membrum virile, *Ialach* ivit, *falka* pes, *Iapheach* efflavit, locu-

locutus est, & *poach* flare, *poho blâsa* / *puhu tala*; *Immanuel* ἀναρχαυματιδεις *Jumalen*: *Jumala* enim, quod Deum significat, potius inde deducitur, quam à *Zulma* / quod terribilem notat; hæc namque vox, quippe Finnica, potius oritur à priore. Cæterum, admodum verisimile est vocem *Jumala* derivari à *Iom* dies, & *Mala* plenus f. q: plenus dierum & annorum, ut significet idem quod infinitus & æternus: plebs quippe Finnica, literam O libenter ut U enunciat. Hæc Etymologia scripturis valde consentanea est: appellatur enim Deus pater, antiquus dierum Dan: 7: 13, 22. Deus Filius, Egressus à diebus æternitatis, Mich. 5: 2. cujus anni nunquam terminantur Heb. 2: 12. *Iom* utique in plurali denotat annos: Deus Sp. S. ab utroque æternum procedit, & est spiritus veritatis æternæ, Joh. 15: 26. Psal. 33. 6. & 119: 90. *Canas* collegit, *Cansa* cum; *Car* Camelus, agnus, aries, *Carta* f. bos *skap*, pecudes; *Laisch* Leo decrepitus, *Laisa* piger; *Naschal* solvit, *Nascala* subula; *Sus* 1. Equus 2. Grus, 3. Anser sylvestris, variorumque aliorum animalium nomen. *Sufi* Lupus; *Silla* stravit, *Silla* pons; *Sallach* condonavit, *salli* permittere; *Ilpa* oblectus ore, *ylpiâ* superbus; *Purak* in quod uvæ confringendæ mittuntur, *Purâ* puls; *Pimah* omentum, pingvedo, *Pimâ* pinguedo lactis; *Pissch* particula, *pissar* guttula; *peresch* fimus æquiv. met. podex. *Tsara* leprosus f. *sairas* ægrotus; *Kadach* accendit, *ferbuit*, *Kadas* culina; *Kadim* ante pridem, *fo* *dast* è regione; *Kool* sonus, *kuula* audire; *Raab* vidit, providit, pavit, *Raha* pecunia, quâ sibi quis providet de victu & amictu; *Roach* spirare, *Rofa* cibus, quo spiritus sive vita sustentatur; *Rippah* debilitavit, *Râpi* assumentum caducum. &c. Tantum de L. L. vernaculis.

Exercit.

Exercitatio Quinta

De

LINGVA LATINA.

Propositio I.

Cum omnia, quæ disputari de modo possunt in specie observando circa Philosophiæ usum in Theologiâ, unius *Ἐπιβη* claustris comprehendere, esset inconueniens; ideo famam tituli superioris exercitationis potuisse facile servari sperabam, si prima saltem eò pertinentia, qualia fuerunt quæ hætenus de LL. vernaculis dicta sunt, cum dicendorum indice, nominatæ inscriptioni subijcerem; & reliqua tractarem seorsim.

II. Deus universi hujus conditor & opifex, singulis rebus creatis peculiare quippiam impressit, quo à se invicem dignoscantur: Pardo præter formam internam peculiare dedit maculas, oculis percipiendas, Equo hinnitus, rugitum Leoni, Cuculo *κοκκυσ μόν* &c. Hominem verò creaturarum principem excellentissimo notavit discerniculo τῷ λόγῳ.

III. ὁ λόγος dividitur εἰς τὸν ἔσω καὶ τὸν ἔξω. Ille ἐνδιάθετος, h. e. internus est, & Ratio dicitur; hic προφορικὸς, h. e. externus est, & appellatur Oratio, quæ per metonymiam efficientis Lingva dici consuevit. Lingvæ verò sunt vel primariæ vel secundariæ; illæ sunt Hebrææ, seu ipsa origo propriè dicta, cum suis cognatis, nec non Græcæ & Latina; hæ enim universales sunt & toto orbe notæ. Sic enim Isidorus Hispalensis

M

l. 9. orig.